

Мовознавці України

Сергій Іванович
ДОРОШЕНКО

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут української мови

СЕРІЯ
«БІОБІБЛІОГРАФІЯ ВЧЕНИХ УКРАЇНИ»

Сергій Іванович
ДОРОШЕНКО

Біобібліографія

ФОП Панов А. М.
Харків
2019

УДК 37.016+811.161.2 Дорошенко

Автор вступної статті,
упорядник бібліографічного покажчика –
Т. В. Беляєва

*До друку рекомендовано вченою радою
Інституту української мови НАН України
(протокол № 5 від 23 квітня 2019 року)*

Сергій Іванович Дорошенко: Біобібліографія / НАН України.
Інститут української мови. Автор вступ. ст., упоряд. бібліограф.
Т. В. Беляєва. – Харків: ФОП Панов А. М., 2019. – 100 с.; порт,
ілюстр. (Біобібліографія вчених України).

ISBN 978-617-7771-65-3

Видання створено до 95-річчя від дня народження доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка (Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди). Із дотриманням хронології відтворено стислу інформацію про основні події життєвого й професійного шляху відомого українського вченого-граматиста. Схарактеризовано основний науковий доробок мовознавця, розкрито сутність розробленої ним наукової концепції в царині синтаксису. Визначено роль ученого у створенні лінгвістичної школи дослідження граматичних одиниць мови, зокрема безсполучникових складних речень.

Бібліографія містить перелік друкованих праць, написаних ученим упродовж його науково-педагогічної діяльності (1952 – 2018 рр.).

Для мовознавців і всіх, хто цікавиться історією розвитку української лінгвістики.

ISBN 978-617-7771-65-3

© Інститут української мови
НАН України, 2019
© ФОП Панов А. М., 2019

*На пошану професора
Сергія Івановича Дорошенка*

ПРОФЕСОР СЕРГІЙ ІВАНОВИЧ ДОРОШЕНКО І ЙОГО НАУКОВІ ПРОСТОРИ

У березні 2019 року вшановуємо пам'ять, відзначаючи 95-ту річницю від дня народження й 70 років науково-педагогічної діяльності, відомого вченого-україніста, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка.

Вихованець Харківського державного педагогічного інституту, С. І. Дорошенко майже 50 років працював у рідному виші (нині Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди), продовжуючи наукові й освітні традиції одного з найстаріших педагогічних навчальних закладів України, плідно розвиваючи наукові концепції видатних представників Харківської філологічної школи – Ізмаїла Срезневського, Олександра Потебні, Дмитра Овсянико-Куликовського, Леоніда Булаховського, Олександра Білецького.

Народився Сергій Іванович Дорошенко 7 березня 1924 року в селі Обухівці Коренівського району Курської області у родині робітника Івана Уласовича Дорошенка і його дружини Домни Дмитрівни, у якій від діда-прадіда розмовляли українською мовою. Семирічним

хлопчиком разом із родиною переїздить до 3-го українського будинку відпочинку (с. Занки), що в Зміївському районі Харківської області, на будівництві якого працює його батько.

Закінчив семирічну Геніївську школу, середню школу №1 міста Змієва Харківської області, досвідчені вчителі якої, як неодноразово згадував Сергій Іванович, уплинули на визначення його майбутнього фаху.¹

Улітку 1940 року випускник середньої школи Сергій Дорошенко, натхненний мрією стати вчителем-словесником, приїхав подавати документи до Харківського педінституту, проте приймальна комісія йому відмовляє, оскільки на момент вступу юнак має лише шістнадцять років. Тільки з дозволу директора навчального закладу документи було прийнято і абітурієнта допущено до вступних випробувань.

Задумане таки здійснилося: С. І. Дорошенко – щасливий студент 1 курсу Харківського державного педагогічного інституту. Наполегливо й зацікавлено навчається він на мовно-літературному факультеті, де викладання філологічних дисциплін здійснювалося в традиціях харківської філологічної школи, започаткованої О. О. Потебнею та його однодумцями й продовжуваної учнями й соратниками Л. А. Булаховського й О. І. Білецького. Тоді курс зі вступу до мовознавства

¹ (див. У мереживі життя: професор С. І. Дорошенко / автор-укладач Т. В. Беляєва. Харків, 2014. – 108 с. (С. 9)).

читала доцент В. П. Невзорова, вступу до літературознавства – доцент Г. М. Гай, а основи сучасної української літературної мови викладав доцент (після Другої світової війни професор) Ф. П. Медведев – вони були першими, хто відкрив у майбутнього професора потяг до лінгвістичної науки.

Проте 1941 року навчання переривається війною, і першокурсник педагогічного інституту, Сергій Іванович Дорошенко, вступає до війська, де пліч-о-пліч із представникам різних націй і народностей долає фронтові дороги визвольної війни, боронячи свою Вітчизну від фашистського загарбника.

Воював він у складі 3-го Українського фронту. Із визвольними боями пройшов частину України, Молдавію, Румунію, Болгарію, Югославію, Угорщину й завершив війну в Австрії, у передгір'ї Альп. Служив у 187 стрілецькому полку помічником командира взводу. Повернувся з війни у званні старшого сержанта і з двома медалями «За відвагу».

Одразу після демобілізації в грудні 1945 року С. І. Дорошенко поновлюється студентом педагогічного інституту. Молодий фронтовик заглиблюється в навчання, маючи велике прагнення надолужити втрачене за роки війни, відвідує гуртки, бере активну участь у громадській роботі.

Маючи природний потяг до декламування, він зміцнює й удосконалює свої навички на заняттях із виразного

читання під керівництвом майстра слова й методиста О.М. Омбелева. Набутий досвід передусім стане йому в нагоді в шкільній практиці, у вишівській, особливо на заняттях із виразного читання, а пізніше відіб'ється й у теоретичних викладках створеного ним спеціально для педагогічних навчальних закладів навчального посібника з культури і техніки виразного читання.

Із величезною вдячністю згадував С. І. Дорошенко своїх викладачів-наставників – видатних українців, які того часу працювали у виші, О. Я. Петренка, Н. Я. Дніпровську, І. Я. Журбу та інших за їхнє самовіддане служіння філології. Наукова ерудиція лекторів, незмінно підкріплювана посиланнями на власні наукові спостереження й здобутки, закладала в студентів усвідомлення того, що сучасному вчителю для успішного навчання недостатньо переказувати зміст підручника, він – учитель – мусить шукати пояснення сутності мовних одиниць, застосовуючи при цьому нові підходи до їхнього тлумачення.

Вочевидь, так формувалось у студента-філолога С. І. Дорошенка розуміння необхідності застосовувати науково-обґрунтований підхід у викладанні мови, у правильності якого він переконувався і як учитель, і як викладач педагогічного інституту, про що свідчать і участь його в наукових конференціях, і численні виступи з публікаціями. Так відбулося його прилучення до науково-педагогічної діяльності.

1948 року, закінчивши навчання в Харківському державному педагогічному інституті імені Г. С. Сковороди, здобуває фах учителя української мови і літератури. Цього ж року з учительської посади в Мереф'янській школі № 1 Харківської області розпочинається трудова біографія Сергія Івановича.

За рік стається переїзд до міста Суми, який буде доле-носним у біографії майбутнього вченого.

1949 року Сергій Іванович Дорошенко був зарахований на посаду асистента Сумського державного педагогічного інституту імені А. С. Макаренка, а вже потім будуть посади старшого викладача, доцента, завідувача кафедри української мови, проректора з навчальної і наукової роботи.

Робота в Сумському педагогічному дає поштовх у становленні Сергія Івановича і як викладача-методиста, і як науковця. У цьому він завдячує долі, що звела його передусім із Є. М. Марковським – завідувачем кафедри, на якій довелося працювати, і з директором Сумського інституту підвищення кваліфікації вчителів П. А. Сапухіним, який залучив молодого перспективного викладача до пошуків нових методів і прийомів викладання української мови в школі, де вчителі були змушені працювати в умовах повсякденного діалектного чи російськомовного оточення.

То ж перші кроки молодого мовознавця були спрямовані на пошук шляхів подолання труднощів в освоєнні учнями шкільного курсу української мови. Поштовхом до цього став аналіз помилок вступників до Сумського педагогічного інституту ім. А.С. Макаренка – випускників шкіл діалектного ареалу перехідних говорів, розташованих на межі північного й південно-східного наріччя, а також тих, хто закінчив школи з російською мовою навчання.

Пізніше, уже після захисту кандидатської дисертації й обстеження говіркового розмаїття Сумщини, з-під пера С. І. Дорошенка вийде посібник під промовистою назвою «Боротьба за грамотність і культуру мови учнів в умовах діалектного оточення» (1956 р.), провідною тезою якої була думка про те, що навчання грамотного письма має передувати навчання правильної артикуляції звуків і слів відповідно до прийнятих орфоепічних норм української мови, ця думка згодом набула деталізації в іншому його посібнику «Викладання фонетики української мови в школах із російською мовою навчання» (1959 р.). Не тільки в перші, а й у подальші роки його викладацької роботи побачили світ видання, призначені для шкіл, як от у 80-ті роки минулого століття навчальний посібник «Граматична стилістика української мови», рекомендований шкільною програмою з української мови для позакласної роботи з учнями. У двохтисячних роках науково-методичний журнал «Вивчаємо українську мову

і літературу» опублікував добірку статей ученого з культури мовлення. Він на все життя залишився вірним переконанням про особливу, державницьку роль викладача педінституту, головна місія якого допомагати шкільному вчителю.

В аспірантурі (на навчання відводився лише один рік!) йому судилося бути в стінах Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка разом із Аллою Петрівною Коваль (нині знаний професор Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка), Ольгою Михайлівною Маштабей (після захисту тривалий час працювала доцентом Луганського педінституту), Іваном Тимофійовичем Яценком (після аспірантури став доцентом Черкаського педінституту), Дмитром Петровичем Батурським (після навчання – доцент Ніжинського педінституту). На засіданнях ученої ради філологічного факультету університету аспірантам доводилося чути виступи колишніх харківських учених – Леоніда Арсеновича Булаховського, Олександра Івановича Білецького – і твердо переконатись у їхніх, майже легендарних, наукових чеснотах та ерудиції. Членом тієї самої ради був і академік-поет Максим Тадейович Рильський.

Науковим керівником С. І. Дорошенка був Панас Силевич Лисенко, старший науковий співробітник Інституту мовознавства АН УРСР, працівник відділу діалектології, де працювали такі видатні діалектологи, як Федот Трохимович Жилко, Іван Олексійович Варченко,

Володимир Михайлович Брахновський, на їхніх плечах тримався розвиток тогочасної української діалектології, у них учився майбутній професор.

Результатом навчання в аспірантурі, як і годиться, став успішний захист кандидатської дисертації на тему «Українські говори Путивльського і Буринського районів Сумської області», що відбувся 1956 року. Захист відбувався в тому самому залі засідань ученої ради, відомому кожному аспірантові. Опонували на захисті член-кореспондент АН УРСР П. М. Попов і доцент Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка П. Д. Тимошенко, в обговоренні взяли участь І. О. Варченко, Ф. Т. Жилко, а на завершення дискусії з напутнім словом виступив Л. А. Булаховський.

Здійснений у дисертації аналіз дифтонгів у говірках Сумщини переконав молодого вченого у важливості досліджень живої україномовної стихії й надихнув його на подальші пошуки. Сергій Іванович і надалі наполегливо працює в царині діалектології, видає низку статей, що побачили світ у 50-х, 60-х роках минулого століття. Окрім того, матеріали, зібрані ним у процесі підготовки дисертаційної роботи, прислужилися для словника діалектної лексики Сумщини, які увійшли до «Етимологічного словника української мови».

Іще були плани наукового пошуку, консультації із провідним діалектологом, завідувачем відділу діалектології Інституту мовознавства АН УРСР Федотом Трохи-

мовичем Жилком, координатором діалектологічних досліджень в Україні, проте життя внесло свої корективи.

1967 року С. І. Дорошенко отримує запрошення на роботу до своєї alma mater – Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди, де він працюватиме проректором з навчальної роботи (1967 – 1975 рр.), старшим науковим співробітником (1975 – 1977 рр.), доцентом кафедри української мови (1977 – 1979 рр.), завідувачем кафедри методики викладання філологічних дисциплін у початкових класах (1979 – 1989 рр.), професором кафедри української мови (1990 – 2018 рр.).

Цей період у житті професора вплине на зміну його наукової орбіти. Часто перебуваючи в науковому оточенні на численних конференціях, захистах дисертацій, слухаючи виступи таких відомих українських науковців, як Л. А. Булаховський, І. К. Білодід, Д. Х. Баранник, М. А. Жовтобрюх, О. С. Мельничук, О. Б. Ткаченко та інші, а почасти й спілкуючись особисто чи листовно, проректор педінституту С. І. Дорошенко наснажувався багатством теоретичних ідей, надихався роботою над докторською дисертацією. Ключова роль у переорієнтуванні наукового пошуку із царини діалектології на граматичні студії належала саме М. А. Жовтобрюху, який запропонував досвідченому дослідникові взятись за написання роботи. І він узявся. Це рішення було не простим, але визначальним у його творчому житті.²

² Наукові простори С. 6.

Тепер у центрі уваги перебуватимуть граматичні одиниці мови, зокрема їхній окремий різновид – безсполучникові складні речення. Докторська дисертація вченого, захищена 1982 року, була присвячена осмисленню граматичної природи й функцій безсполучникового складного речення в різних стилях української мови.

Захистові дисертації традиційно передував вихід у світ монографії «Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові» (1980 р.), що не тільки отримала позитивну оцінку в журналі «Мовознавство», а й, пройшовши випробування в часі, залишається актуальною й на сьогодні: покликання на неї є в наукових виданнях не лише українських, а й російських дослідників. Це дозволяє стверджувати, що науковими вподобаннями Сергія Івановича продовжив школу своїх учителів, наукові розвідки яких посідають чільне місце в каталогах синтаксичних праць.

Докторська дисертація Сергія Івановича на тему «Безсполучникові складні речення в сучасній українській мові» стала першою в українському і російському мовознавстві працею, присвяченою доведенню висловленої в 50-ті роки М. С. Пospelовим ідеї про безсполучникові складні речення як тип складних речень, незалежних від сполучникових – складносурядних і складнопідрядних. Мета дослідження – не тільки обґрунтувати статус безсполучникових речень як окремого типу складних речень, а й довести реченнєвий, а не текстовий їхній

характер, визначити види граматичного зв'язку між предикативними частинами, окреслити роль граматикалізованих одиниць у структурі складних речень безсполучникового типу, запропонувати їхню класифікацію, вказати на стилістичні функції і поширеність у стилях української мови не як стилістичних варіантів сполучникових речень, а як повноцінних структур, що відповідають стильовим вимогам.

Уперше висловлена і доведена роль граматикалізованих засобів у творенні безсполучникових речень як одиниць, що не в усьому мають семантичні й граматичні відповідники в системі сполучникових складних конструкцій. У роботі спростований поділ безсполучникових складних речень на речення з однотипними частинами (або інакше – однорідного ряду) і з не однотипними частинами (або – неоднорідного ряду), до перших з яких поряд з реченнями перелічувальної семантики віднесені структури з відношенням зіставності і протиставності. Такий поділ безсполучникових складних речень збігається з розрізненням складносурядних і складнопідрядних речень, до перших з яких віднесені структури, що виражають, крім інших, зіставлення і протиставлення.

Тим часом безсполучникові й сполучникові речення не в усьому схожі. Відсутність сполучників, за якими визначається сурядність і підрядність, вимагає такого критерію в диференціації безсполучникових складних речень, який спирається на їхню специфіку.

Вона – у функціональному відношенні предикативних частин, що й дозволило виокремити однофункціональні і різнофункціональні речення. До перших віднесені одиниці перелічувальної семантики, здатні поширювати набір предикативних частин. Вони відповідають відкритим структурам. Їм протиставлені закриті структури, до яких належать речення з відношенням зіставлення і протиставлення: вони складаються з двох різнофункціональних частин (одна становить тло для зіставлення чи протиставлення другої). У такому поєднанні предикативних частин не може бути однотипного (однорядного) поширення.

1984 року Сергій Іванович отримує вчене звання професора, і починає формувати власну наукову школу, її вихованцями будуть 17 кандидатів філологічних наук, 2 кандидати педагогічних наук, які стануть гідними продовжувачами ідей відомого вченого.

Від 1990 р. й до фатального 29 вересня 2018 року життя професора Сергія Івановича Дорошенка, його наукова й професійна діяльність були міцно пов'язані з кафедрою української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Уся науково-педагогічна діяльність С. І. Дорошенка була чітко підпорядкована двом основним спрямуванням: науково-методичному й науково-теоретичному.

Праця в школі наснажила його думкою про те, що застосовувані методи і прийоми викладання шкільних дисциплін не завжди дієві, а відтак є потреба в пошуках нових, ефективних підходів до навчання української мови. Так виникає науково-методичний напрям, який було розпочато ще за часів роботи С. І. Дорошенка в Сумському педінституті.

Отже, знання й урахування говіркових особливостей Сумщини дозволило вченому висловити низку цілком обґрунтованих рекомендацій і порад учителям Сумської області. Логічним наслідком пошуково-дослідної роботи над означеною проблемою прозвучала думка: «...щонайперше, необхідно звертати увагу на вироблення в молодших школярів артикуляційної бази української літературної мови».³

Ця ідея С. І. Дорошенка пізніше набула подальшого розвитку й утілення в практиці викладання української мови в початковій школі. Доцільність її використання була доведена внаслідок наукового експерименту, репрезентованого в дисертаційній роботі аспірантки Сергія Івановича Р. І Черновол-Ткаченко, а також підтверджена практикою багатьох класоводів міста Харкова, які працювали за навчальною програмою з української мови для трирічної школи з українською мовою викладання,

³ (див. Наукові праці професора Сергія Івановича Дорошенка: До 75-річчя від дня народження / Вступ. ст. Л. А. Лисиченко. – Харків, 1999. 18 с. (С. 4)).

створеною в ході роботи над дисертацією, що передбачала освоєння російськомовними учнями орфоепічних норм української мови з перших уроків її вивчення, чого, на жаль, не було в чинній на той час шкільній програмі. Доведено також, що такий підхід до викладання забезпечив міцні підвалини освоєння російськомовними школярами спочатку орфоепічних, а згодом і орфографічних умінь і навичок української мови.

Згадане дослідження не єдине в низці тих, що підтверджують правильність науково-методичних підходів ученого до організації шкільної освіти. С. І. Дорошенко впродовж тривалого часу керував кафедрою методики викладання філологічних дисциплін у початкових класах, що не могло не позначитися на його наукових зацікавленнях. У ці ж роки була написана й захищена кандидатська дисертація наслідувача ідей ученого – С. П. Олійник, де знову була звернена увага на учнів шести-семирічного віку. Однак тепер і науковий керівник, і його вихованка зосереджуються на початковому етапі навчання наймолодших школярів, тобто на засвоєнні ними техніки письма й читання. Основою наукового експерименту було прагнення довести слушність того переконання вченого, що списування за пропонуванням зразком – як одна із форм вироблення навичок грамотного письма – має бути осмисленим, а не механічним.

На противагу простому копіюванню пропонувалося використовувати осмислене письмо, що сприяє

не тільки розвиткові мовлення учня, а й тренуванню уваги у процесі читання і записування прочитаного, зокрема, пропонувався алгоритм для вчителя: спочатку пояснити особливості написання зразка, а вже потім відтворити його по пам'яті. Методика С. П. Олійник набула поширення в шкільній практиці викладання української мови як рідної.

Увага професора С. І. Дорошенка до проблеми навчання молодших школярів не обмежується дослідженнями його аспірантів. Логічним продовженням розпочатих пошуків у методичній царині став критичний аналіз шкільних підручників для перших-четвертих класів, що пропонувались для середньої загальноосвітньої школи. У результаті цих переосмислень у журналі «Мовознавство» вийшла стаття під назвою «Звуки чи фонemi вивчають учні?»⁴ У ній учений наголошував на неправомірності ототожнення фонemi і звука, а також наполягав на необґрунтованості застосування терміна «напівпом'якшені звуки», що широко використовується в шкільних підручниках з української мови, аргументуючи свою думку, по-перше, неможливістю розрізняти на слух м'якість і напівм'якість приголосних і, по-друге, недоцільністю введення самого терміна «напівпом'якшені приголосні» до кола знань учнів загалом, а першокласників і поготів!, оскільки заучування терміна «напівпом'якшені приголосні» жодною мірою не пов'язане

⁴ (див. Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 46-50).

ні з усвідомленням орфоепічних норм, ні з вивченням орфографічних правил.

Самий факт залучення цього поняття до шкільних практик є порушенням методичного критерію доцільності в застосуванні наукової термінології в процесі навчання дітей, що, на превеликий жаль, посилилося з друком альтернативних підручників. Про це професор С. І. Дорошенко заявив і на Всеукраїнській науково-практичній конференції в Полтаві 1992 року. У виступі серед іншого йшлося й про те, що автори новітніх шкільних підручників з метою підтримання «науковості» пропонують учням п'ятого класу виділяти серед приголосних сонорні звуки, проте не згадуючи про них в жодному із наступних параграфів. Тож чи доцільно учням дізнаватися про існування сонорних, якщо ці знання не підкріплюються практично в поданих вправах та завданнях? Сергій Іванович дає однозначну відповідь: немає рації вводити до навчального джерела ті відомості, які не потрібні учням ні в процесі опанування усного літературного мовлення, ні у формуванні мовних умінь і навичок.⁵

Працюючи на педагогічному факультеті керівником кафедри методики викладання філологічних дисциплін у початкових класах, С. І. Дорошенко не уникав пошуків

⁵ (див. Критерію доцільності – статус загальнодидактичного принципу // Сучасні аспекти дослідження граматики української мови і лінгвістичні основи викладання шкільного курсу: Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Полтава, 1992. – С. 43-44).

розв'язання проблем підготовки майбутніх учителів як у системі педагогічних училищ, так і в структурі педінститутів. Наприкінці 80-х років ХХ ст. за розпорядженням Міністерства освіти УРСР С. І. Дорошенко очолює колектив відомих в Україні фахівців із початкового навчання з метою створення підручника для педучилищ і педагогічних факультетів педінститутів «Методика викладання української мови», у якому він стає не тільки науковим редактором, а й автором одного із розділів «Методика читання». До слова, цей посібник витримав два видання (1989, 1992). У той самий час навчання учнів педучилищ української мови, методики її викладання, як і проведення державних іспитів із цих предметів відбувалося за програмами, розробленими С. І. Дорошенком (1984, 1987, 1989).

Студенти педагогічних училищ (коледжів) і педагогічних факультетів педуніверситетів із 1997 року засвоюють культуру й техніку усного мовлення за єдиним в Україні посібником «Основи культури і техніки усного мовлення», який витримав уже три видання.

Помітним є внесок професора С. І. Дорошенка й у підготовку майбутніх учителів-словесників. Прагнення допомогти студентам філологічних факультетів в оволодінні мовознавчими курсами виявилось у тому, що він став автором низки навчальних посібників, за якими до цього часу майбутні філологи опановують лінгвістичну теорію. Коли в навчальних планах філологічних факультетів

педагогічних інститутів з'явився навчальний предмет «Стилістика української мови», Сергій Іванович створив навчальний посібник «Практикум з курсу стилістики української мови» для студентів-заочників (1967).

Захоплення науковця стилістикою загалом було доволі плідним. Він склав програму до вишівського курсу зі стилістики (1965, 1971), відгукнувся рецензіями на публікації, присвячені питанням стилістики, зокрема, на книгу А. П. Коваль «Практична стилістика української мови» (1968), а також на академічний том «Сучасна українська літературна мова: Стилістика» (1974), згодом за його авторства з'явилася книга для учнів «Граматична стилістика української мови» (1985).

1974 року першокурсники відділень української мови і літератури університетів і педагогічних інститутів нарешті отримали можливість знайомитись із проблемами загального мовознавства за посібником «Вступ до мовознавства». Варто наголосити, що в п'ятдесяті-шістдесяті роки минулого століття студенти-першокурсники не мали ні підручника, ні посібника з курсу «Вступ до мовознавства», оскільки однойменна книга академіка М. Я. Калиновського (1947 р.) стала на ту пору бібліографічним раритетом. Тоді-то, щоб усунути цю прогалину, С. І. Дорошенко разом із П. С. Дудиком опублікували посібник «Вступ до мовознавства», де 16 із 17,2 друкованих аркушів належать С. І. Дорошкові, а вже 2006 року за одноосібного його авторства побачив світ рекомендований

до використання в педагогічних вишах посібник «Загальне мовознавство», написаний відповідно до нової програми курсу «Вступ до мовознавства».

У дев'яностих – двохтисячних роках студенти-філологи писали курсові й дипломні роботи за методичними рекомендаціями, створеними професором С. І. Дорошенком (1999 р.), а посібник під назвою «Основи лінгвістичних досліджень» (2001 р.) став у нагоді ще й аспірантській спільноті.

Однак робота над навчально-методичною проблематикою – це лише одна сторона наукової творчості вченого. Друга – це його науково-педагогічний доробок, зумовлений певними науковими зацікавленнями. Вони пов'язані передусім із вивченням безсполучникових складних речень у сучасній українській мові. Цьому типу складних речень присвячена докторська дисертація, монографія й десятки статей. Теоретична вагомість опублікованої 1980 року у видавництві «Вища школа» книги «Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові», як зазначає професор Л. А. Лисиченко⁶, полягає не тільки в тому, що названі речення вперше в українському мовознавстві піддавалися монографічному вивченню, а й у тому, що вчений запропонував аргументовані докази щодо їхньої граматичності. Таке

⁶ (див. Наукові праці професора Сергія Івановича Дорошенка: До 75-річчя від дня народження / Вступ. ст. Л. А. Лисиченко. – Харків, 1999. 18 с. (С. 7)).

потрактування безсполучникових структур суттєве, по-перше, з погляду усвідомлення їхнього незалежного статусу від сполучникових складних конструкцій, на відміну від традиційного підходу, за якого безсполучникове речення усвідомлювалось як сполучникове, але без сполучника, а по-друге, для усвідомлення їхнього реченнєвого, а не текстового характеру, на чому наголошувалось в академічних граматиках.

У монографії й у дисертації вперше в україністиці звернена увага на те, що формування значень безсполучникових складних речень спирається на видо-часові й часово-способові форми вираження присудків предикативних частин, на порядок розташування в реченні предикативних частин, на розміщення слів у них, на участь частин мови у створенні відношень предикативних частин, на інтонацію в усному мовленні. Усі перелічені засоби професор С. І. Дорошенко називає граматизованими одиницями складних речень безсполучникового типу⁷. Опора на граматизовані синтаксичні засоби дозволила вченому уточнити класифікацію смислових типів безсполучникових складних речень, які він поділив на речення з однофункціональними частинами (це структури з перелічувальною семантикою) і речення з різнофункціональними частинами, в числі яких визначено три групи: речення із зіставно-протиставним

⁷ (див. У мереживі життя: професор С. І. Дорошенко / автор-укладач Т. В. Беляєва. Харків, 2014. – 108 с. (С. 52))

типом відношень, речення із пояснювальним значенням і речення з відношенням детермінації.

Перші з них – це конструкції відкритого типу, другі – речення закритих структур. Такий поділ безсполучникових складних одиниць видається більш логічним і аргументованим ніж той, за яким речення поділялись на однотипні (зі значенням переліку, зіставлення й протиставлення) і різнотипні (з'ясувально-об'єктні, наслідково-причинові, причиново-наслідкові, пояснювальні, приєднувальні і допустові), оскільки він за своєю сутністю збігається з розрізненням сполучників (складносурядних і складнопідрядних), за такого підходу не враховувалась своєрідність побудови безсполучникових складних конструкцій. Концепція С. І. Дорошенка про граматичність складних безсполучникових структур знайшла підтримку і схвалення серед представників синтаксичної науки.

Положення вченого про безсполучникові складні речення як окремий не залежний від складносурядних і складнопідрядних тип складних структур і вчення про їхню граматичність успішно розвивають його учні. Зокрема, О. Л. Степул уточнила поняття зіставності і протиставності в системі безсполучникових речень. Н. М. Чернушенко, дослідивши окремий різновид безсполучникових структур, виявила нові ознаки умовного способу, завдяки яким зреалізований граматичний зв'язок підрядності в окремих моделях умовно-наслідкових

безсполучникових складних реченнях, чим значно розширила наукове розуміння безсполучниковості.

Граматичність безсполучникових складних речень із відношенням пояснення доведена і в дисертації Є. І. Загrevського. У ній дослідник доповнює новими даними твердження І. Р. Вихованця про граматичний зв'язок в об'єктно- і суб'єктно-з'ясувальних безсполучникових реченнях, звернувши увагу передусім на функцію опорного слова із сильною валентністю як препозитивного компонента в структурі складного безсполучникового утворення.

Роль окремих лексичних груп як граматизованих засобів в організації безсполучникових складних речень довели учні й послідовники С. І. Дорошенка: Г. І. Гамова щодо засобів вираження мети в сучасній українській літературній мові, О. В. Глотова, здійснивши функціонально-стилістичний аналіз категорії причиновості.

Унесок у розв'язання низки теоретичних питань функційного синтаксису, семантики і стилістики здійснили інші представники наукової школи професора Дорошенка: Н. В. Кринська, яка репрезентувала цілісний аналіз синтаксичної категорії наслідку, чим розширила наукову характеристику складних речень із компонентом наслідку; О. О. Тележкіна, яка довела реченнєвість складних безсполучникових конструкцій із компонентом обґрунтування; Т. В. Беляєва, у дисертаційній роботі якої розглянуто проблеми пошуку варіантів і синонімів

у системі складних речень із відношенням умови й наслідку; С. О. Марцин уперше у вітчизняному мовознавстві дослідила стильову і стилістичну роль безсполучникових складних речень, а дослідження Ю. Г. Барабаш, здійснене на основі складних речень із часовим компонентом, стало своєрідним внеском у розвиток синтаксичної стилістики.

Наукові ідеї професора стосувалися не тільки теорії безсполучниковості, він виявляв постійний інтерес і до інших проблем граматичної науки, пов'язаних із синтаксисом. Цікавить його, зокрема, граматичний статус дієприслівника як самостійної морфологічної одиниці і розрізнення понять «приєднання» й «парцеляція». Не випадково предметом дослідження колишньої аспірантки Л. К. Лисак стала проблема стильового використання і стилістичної ролі обставини, вираженої одиничним дієприслівником чи дієприслівниковим зворотом, а, наприклад, у дисертації С. В. Мясоедової розкрито мовний механізм імпліцитного вираження спонукування, що уможливило поглиблення пізнання категорійних особливостей української мови, сприяло доповненню вчення про типи речень і дало поштовх до подальшого осмислення певних теоретичних питань функціонального синтаксису, семантики, стилістики.

Пізнанню граматичної системи української мови присвячені роботи аспірантів: О. І. Ващенко, яка визначає теоретичні засади валентної і невалентної

сполучуваності іменників-відад'єктивів; Н. О. Карпенко, яка характеризує багатofункційність дієслівно-іменних сполук, наголошуючи насамперед на їхній стилістичній універсальності. У річищі синтаксичних студій виконана й дисертаційна робота М. Й. Алексеюк, у якій здійснено спробу вивчення загальних закономірностей і тенденцій розвитку номінативної системи української мови загалом, а також визначено потенційні можливості слова і словосполучення порівняно із синтаксичним найменуванням осіб. До завдань, поставлених у роботі колишньої аспірантки (зараз професора) Т. П. Беценко, належало спостереження за особливостями функціонування іменників як складників атрибутивних сполучень у віршованій мові поетів-шістдесятників.

Коло наукових інтересів С. І. Дорошенка окреслене питаннями фонетики, граматики, стилістики, культури мовлення. Не дивно, що він не стоїть осторонь обговорення питань про внесення змін до «Українського правопису», обстоюючи у своїх виступах передусім інтереси кожного пересічного українця.

Постійно перебуваючи в науковому пошуку, він відчуває потребу в спілкуванні із сучасниками, талановитими дослідниками української мови молодшої генерації: І. Р. Вихованцем, П. Ю. Гриценком, К. Г. Городенською, Н. В. Гуйванюк, П. С. Дудиком, С. Я. Єрмоленко, А. П. Загнітком, В. С. Калашником, Т. А. Космедою, Л. А. Лисиченко, С. В. Ломакович, Л. І. Мацько, О. А. Олексенко,

М. І. Степаненком, В. Д. Ужченком, К. Ф. Шульжуком та ін. Вивчає їхні праці, пише рецензії, здійснює консультації й постійно «поповнює свою наукову скриньку» україніста.⁸

Упродовж усієї наукової діяльності Сергій Іванович Дорошенко перебував на вістрі наукової думки, утілюючи здобуте багатство знань у наукові праці й спонукаючи сучасних дослідників до дискусій. Так, у розвідці про статус дієприслівника висловлене його переконання про наявність підстав уважати дієприслівник окремою частиною мови. Розвідки, що стосуються фонетики, містять заперечення деяких поширених в академічних виданнях і вишівських посібниках тверджень, зокрема, щодо трансформації губно-губного звуку [w]; існування в українській мові напівпом'якшених приголосних. Учений обстоює здатність певних дзвінких приголосних до оглушення в кінці слова як одну з ознак фонетичної системи української мови, підкріплюючи цю тезу прикладами римування з творів Т. Шевченка.

Сергій Іванович Дорошенко пройшов велику славу, майже столітню, путь від сільського школяра до професора, здолав усі сходинки викладацької кар'єри – шкільний учитель, асистент викладача, викладач, старший викладач, доцент, професор, завідувач кафедри, проректор вищого навчального закладу – і наукової ієрархії – кандидат філологічних наук, доктор філологічних наук,

⁸ Наукові простори С. 6

заслужений діяч науки і техніки України, удостоєний високих нагород у воєнний і мирний час. На всіх посадах, які йому доводилось обіймати, він завжди сумлінний і дисциплінований, у спілкуванні з колегами й учнями коректний і доброзичливий, разом із тим вимогливий і принциповий.

Сергій Іванович Дорошенко – людина, вимір життя якої стоїть поза рамками епохи: його інтелігентність і ерудованість, його відповідальність і виваженість, його непересічність і виняткова скромність, його наукова принциповість і толерантність були своєрідною основою і мірилом усіх його дій і вчинків, вони є орієнтирами й для його учнів та послідовників.

Професор навчав не тільки науковим істинам і теоретичним постулатам. Сергій Іванович був для нас прикладом, взірцем, ідеалом, який хотілося наслідувати в усьому – і в стосунках з рідними, учнями, колегами, адже гостинність, доброзичливість, щирість, приязнь – риси його вдачі.

Вихований у доброзичливому ставленні до тих, хто його оточував, він був люблячим чоловіком і турботливим батьком, ніжним дідусем, був передусім людиною, Людиною з великої літери.

На вістріра вітального слова, написаного в 2006 році давнім другом професором В. С. Калашником з нагоди

дня народження Сергія Івановича Дорошенка, піднесе-
на правдива історія про неповторну життєву путь три-
валістю майже століття, пройдену достойною Людиною,
Учителем, Ученим.

Життя прожити – не поле перейти.

Вам довелось долати мінне поле.

Тож мовимо слова: «Спасибі, доле,

За оберіг і поклик висоти!»

У творчості висот – земна основа.

Вас чесний труд привів до верховин.

І нині Ви, Вкраїни вірний син,

Між корифеїв на Олімпі слова.

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЄВОЇ Й ПРОФЕСІЙНОЇ БІОГРАФІЇ ПРОФЕСОРА С. І. ДОРОШЕНКА

Сергій Іванович Дорошенко народився **7 березня 1924 року** в селі Обухівці Коренівського району Курської області в родині Івана Уласовича і Домни Дмитрівни Дорошенків.

1931 – 1940 Навчання в семирічній Геніївській школі й у Зміївській середній школі № 1 на Харківщині.

1940 – 1941 Навчання на першому курсі філологічного факультету Харківського педагогічного інституту.

1941 – 1945 Участь у бойових діях на фронті у складі 3-го Українського фронту. Був нагороджений двома медалями «За відвагу».

1945 – 1948 Навчання на філологічному факультеті Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди.

- 1946** Нагородження медаллю «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.».
- 1948 – 1949** Призначення за розподілом на посаду вчителя української мови та літератури в Мереф'янську школу № 1 Харківської області.
- 1949 – 1967** Викладання в Сумському державному педагогічному інституті імені А. С. Макаренка.
- 1949** Призначення на посаду асистента кафедри української мови Сумського педінституту.
- 1953 – 1954** Навчання в аспірантурі Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка.
- 1956** Захист кандидатської дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (тема дисертації «Українські говірки Путивльського і Буринського районів Сумської області»). Дисертація стала першою монографічною спробою опису говірок Сумщини.
- 1962** Присвоєння вченого звання доцента.

- 1962 – 1965** Призначення на посаду проректора з навчальної і наукової роботи в Сумському державному педагогічному інституті імені А. С. Макаренка.
- 1964** Нагородження почесним знаком «Відмінник народної освіти УРСР».
- 1965-1967** Обрання за конкурсом на посаду завідувача кафедри української мови Сумського державного педагогічного інституту імені А. С. Макаренка.
- 1967 – 2018** Викладання в Харківському державному педагогічному інституті імені Г. С. Сковороди (нині національний університет).
- 1967 – 1975** Призначення на посаду проректора з навчальної роботи Харківського державного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.
- 1972** Нагородження медаллю А. С. Макаренка за багаторічну успішну роботу з підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів.
- 1974** Нагородження почесним знаком «Отличник просвещения СССР».
- 1975 – 1977** Переведення на посаду старшого наукового співробітника Харківського

державного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за наказом Міністерства освіти УРСР у зв'язку із написанням докторської дисертації.

- 1977 – 1979** Призначення на посаду доцента кафедри української мови ХНПУ (ХДПІ) ім. Г. С. Сковороди.
- 1979 – 1989** Робота на посаді завідувача кафедри методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі.
- 1982** Захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук (тема дисертації «Безсполучникові складні речення в сучасній українській мові»). Перше у вітчизняному мовознавстві доказове монографічне дослідження безсполучникових складних речень як окремої граматичної структури.
- 1983** Присвоєння наукового ступеня доктора філологічних наук.
- 1984** Присвоєння вченого звання професора.
- 1985** Нагородження почесною грамотою Міністерства освіти УРСР.
- 1985** Нагородження орденом Вітчизняної війни II ступеня.

- 1988 – 2016** Членство в редколегії фахового наукового видання «Лінгвістичні дослідження»: Збірника наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.
- 1989 – 1990** Призначення на посаду професора кафедри методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі ХНПУ (ХДПІ) ім. Г. С. Сковороди.
- 1989 – 2005** Член спеціалізованої вченої ради К.113.24.02 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди.
- 1990 – 2018** Професор кафедри української мови ХНПУ (ХДПІ) ім. Г. С. Сковороди.
- 1990** Лауреат премії імені Г. С. Сковороди.
- 1991 – 1995** Член спеціалізованої вченої ради К.113.24.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук у Харківському державному педагогічному інституті імені Г. С. Сковороди.

- 1992** Присвоєння почесного звання «Заслужений діяч науки і техніки України».
- 1996 – 2003** Член спеціалізованої вченої ради Д.64.053.03 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук у Харківському державному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди.
- 1992 – 2018** Член редколегії видання «Збірник Харківського історико-філологічного товариства».
- 1999** Нагородження орденом «За мужність» відповідно до Указу Президента України № 1329/99 щодо відзнак ветеранам війни.
- 1999** Обрання дійсним членом (академіком) Міжнародної кадрової академії члена європейської мережі національних інформаційних центрів з академічного визнання й мобільності Ради Європи / ЮНЕСКО.
- 1999 – 2018** Заступник головного редактора фахового наукового видання «Лінгвістичні дослідження»: Збірника наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди.

- 3 грудня 1999** Призначення довічної державної стипендії Розпорядженням Президента України № 300/99-рп «Про призначення довічних державних стипендій видатним діячам освіти»
- 2001** Почесна грамота імені президента Наукового товариства імені Шевченка Михайла Грушевського (Нью-Йорк, 1 жовтня 2001 р.).
- 2003 – 2016** Член спеціалізованої вченої ради К.64.053.05 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди.
- 2003 – 2018** Член редакційної колегії всеукраїнського науково-методичного журналу «Вивчаємо українську мову та літературу» ВГ «Основа».
- 2004** Почесна грамота Харківської обласної профспілкової організації працівників освіти і науки України.
- 2005 – 2008** Почесний член спеціалізованої вченої ради К.113.24.02 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди.

- 2008** Почесна відзнака Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Срібна медаль» за особистий внесок у підготовку вчительських кадрів.
- 2010** Дипломант XII-го обласного конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена в номінації «Викладач фундаментальних дисциплін».
- 2010** Почесна грамота Міністерства освіти і науки України учаснику бойових дій і з нагоди 65-річниці Дня Перемоги.
- 2010** Почесна грамота Міністерства освіти і науки України за особистий внесок у підготовку кадрів.
- 2013** Переможець у номінації «Людина року – 2013. Взірець у житті» ХНПУ імені Г. С. Сковороди
- 2014** Відзнака Президента України – медаль «70 років визволення від фашистських загарбників».

**ПУБЛІКАЦІЇ ПРО ЖИТТЯ,
НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ
СЕРГІЯ ІВАНОВИЧА ДОРОШЕНКА І
РЕЦЕНЗІЇ НА ДРУКОВАНІ ПРАЦІ ПРОФЕСОРА**

1975

Жовтобрюх М. А. С. І. Дорошенко, П. С. Дудик «Вступ до мовознавства» К.: «Вища школа», 1974» (рецензія) // Українська мова і література в школі. – 1975. – № 3. – С. 93-95.

Ткаченко В. С. І. Дорошенко, П. С. Дудик «Вступ до мовознавства» К.: «Вища школа», 1974. – 276 с.» (рецензія) // Мовознавство. – 1975. – № 5. – С. 93-95.

1981

Авксентьев Л., Калашник В. Дорошенко С. І. Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. – Харків: Вид-во при Харк. ун-ті видавн. об-ня Вища школа, 1980. – 150 с. (рецензія) // Мовознавство. – 1981. – № 3. – С. 93-94.

1986

Очеретяний А. Д. Дорошенко С. І. Граматична стилістика української мови. – К., Рад. школа,

1985. – 197 с. (рецензія) // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 10. – С. 78-79.

1995

Літературна Харківщина: Довідник. – Харків: Майдан, 1995. – С. 137.

1997

Хто є хто в Україні: Бібліографічний словник. – К., 1997. – С. 84.

1998

Выдающиеся педагоги высшей школы г. Харькова: Библиографический словарь. – Харьков: Глобус, 1998. – С. 243-244.

1999

Наукові праці професора Сергія Івановича Дорошенка: До 75-річчя від дня народження / Переднє слово Л. А. Лисиченко. – Харків: ЗАТ «Харківська друкарня № 16», 1999. – 18 с.

2003

Даниленко А. І. Предикати, відмінки і діатези в українській мові: історичний і типологічний аспекти. – Харків: Вид-во: ОКО, 2003. – С. 22.

Саяний М. С. Твої люди, Зміївщино. – Харків: Райдер, 2003. – С. 44.

2004

Вашуленко М. Слово про мого старшого друга // Педагогічна газета. – 2004. – № 4. – С. 7.

Героїчні сторінки історії. – Зміїв, 2004. – С. 163-164.

Кузнецов Ю. Слово про мого учителя // Педагогічна газета. – 2004. – № 4. – С. 7.

Лисиченко Л. А. На сторожі рідного слова // Дивослово. – № 9. – С. 64-65.

Людина, якій вдалося здійснити мрії // Освіта. – 2004. – № 10. – С. 15.

Саяний М. С. Дорошенко – науковець і педагог // Вісті Зміївщини. – 2004. – № 10. – С. 4.

Сумщина в іменах: Енциклопедичний довідник / Гол. ред. В. Б. Звагельський. – 2-е вид., пер. і доп. – Суми: РВО «Ас-Медіа», Сумський державний університет, Видавничий дім «Формант», 2004. – С. 13-17.

Українська мова: Енциклопедія. К.: Українська енциклопедія, 2004. – С. 149-150.

2006

Діти – сенс наших спільних майбутніх прагнень // Вісті Зміївщини: Районна інформаційна газета. – № 65 (9563), 22.08.2006. – С. 4.

Професори Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. – Харків: Видавничий дім «Відомі імена», 2006. – С. 43.

2009

Беценко Т. Сергій Іванович Дорошенко як учений, учитель і людина у моєму житті // Наукові простори: вибрані праці. – Харків: «Нове слово», 2009. – С. 470-471.

Вугрич В. П. Людина, спілкування з якою приносить радість // Наукові простори: вибрані праці. – Харків: «Нове слово», 2009. – С. 473-475.

Гетьманець М. Ф. Сорок один рік пліч-о-пліч // Наукові простори: вибрані праці. – Харків: «Нове слово», 2009. – С. 461-463.

Євдокімов В. І. Шановному наставнику і другу // Наукові простори: вибрані праці. – Харків: «Нове слово», 2009. – С. 453-454.

Кочан І., Захлюпана Н. Українські лінгводидакти крізь призму часу: Словник-довідник. – Львів: ПАІС, 2009. – С. 107-108.

Кузнецов Ю. Б. Учений-мовознавець і педагог // Освіта України. – 2009. – № 18-19. – С. 7.

Лисиченко Л. А., Олексенко О. А., Плиско К. М. Наукові простори вченого // Наукові простори: вибрані праці. – Харків: «Нове слово», 2009. – С. 455-461.

Лисиченко Л. А., Стасевський С. Б. У нас нема зерна неправди за собою // Філологічні студії: Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. Л. А. Лисиченко. – Харків, 2009. – С. 3-6.

Микитюк О. М. Слово про вчителя, колегу, старшого друга // Наукові простори: вибрані праці. – Харків: «Нове слово», 2009. – С. 454-455.

Новиков А. О. Золоті літа ювіляра // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2009 – № 6. – С. 38-39.

Новиков А. О. Слово пошани ювілярові // Початкова школа. – 2009 – № 3. – С. 56-57.

Новиков А. Слово про вчителя // Наукові простори: вибрані праці. – Харків: «Нове слово», 2009. – С. 465-468.

Прокопенко І. Ф. Людина з великої літери // Наукові простори: вибрані праці. – Харків: «Нове слово», 2009. – С. 452-453.

Саяний М. С. Видатні люди Зміївщини. Частина І. – Харків: Кроссрод, 2009. – С. 26.

Таран О. Відкритий лист ювілярові Сергієві Івановичу Дорошенку // Наукові простори: вибрані праці. – Харків: «Нове слово», 2009. – С. 472-473.

Учений, мовознавець і педагог // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2009 – № 3. – С. 79.

Харченко М. І. Вдячний долі, яка послала мені такого вчителя // Наукові простори: вибрані праці. – Харків: «Нове слово», 2009. – С. 468-469.

2013

Дорошенко Сергій Іванович // Українська грамати-ка в іменах: енциклопедичний словник-довідник / упоряд. Загнітко А., Балко М. – Донецьк: Дон НУ, 2013. – С. 120-122.

2014

Беляєва Т. В. У мереживі життя: професор С. І. Дорошенко. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – 108 с.

Наукова лінгвістична школа доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка // Лисиченко Л. А., Олексенко О. А., Маленко О. О., Лисиченко Т. Ю. Кафедра української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: традиції, досвід, персоналії. – Харків, 2014. – С. 58-66.

Людина в мереживі життя // Лінгвістичні студії: на пошану корифею: Збірник наукових праць і вітань з нагоди 90-ліття від дня народження доктора філологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Сергія Івановича Дорошенка. – Харків, 2014. – С. 374-419.

2016

Бабич Н. Наука не оперує поняттями правильно-неправильно (Замість рецензії) за книгою «Наукові простори: вибрані праці». – Харків: «Нове слово», 2009. – 488 с.

// Лінгвістичні студії: на пошану корифею: Збірник наукових праць і вітань з нагоди 90-ліття від дня народження доктора філологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Сергія Івановича Дорошенка. – Харків, 2014. – С. 366-369.

Черновол-Ткаченко Р. І. Переднє слово //Дорошенко С. І. Моя душа і серце з Вами. – Харків ТОВ «Планета-Принт», 2016. – С. 3.

2018

Людина. Учитель. Науковець: на пошанування пам'яті професора Сергія Івановича Дорошенка // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2018. – №30. – С. 37-39.

**ЖАНРОВО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ
ПОКАЖЧИК ДРУКОВАНИХ ПРАЦЬ
ПРОФЕСОРА
СЕРГІЯ ІВАНОВИЧА ДОРОШЕНКА
(1952-2018 роки)**

Дисертації, автореферати

Украинские говоры Путивльского и Бурынского районов Сумской области: Дис. ... канд. филол. наук. – К., 1955. – 200 с.

Украинские говоры Путивльского и Бурынского районов Сумской области: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – К., 1955.

Бессоюзные сложные предложения в современном украинском языке: Дис. ... доктора филол. наук. – К., 1981. – 407 с.

Бессоюзные сложные предложения в современном украинском языке: Автореф. дис. ... доктора филол. наук. – К., 1981. – 47 с.

Індивідуальні монографії

Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. – Харків: Вища школа, 1980. – 150 с.

Українські говірки Путивльського і Буринського районів Сумської області [монографія]; ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків: Видавець Іванченко І. С., 2014. – 228 с.

Вибрані праці

Наукові простори: вибрані праці. – Харків: «Нове слово», 2009. – 488 с.

Колективні монографії

Структурно-семантичний синтаксис: складні речення з компонентом наслідку. – Харків, 2019 – 166 с. (у співавторстві з Кринською Н. В.).

Розділи в колективних монографіях

Лінгвістична школа доктора філологічних наук, професора Л. А. Лисиченко. Наукове видання. – Харків: Монограф, 2012. – 36 с. (у співавторстві).

Лідія Андріївна Лисиченко: Біобібліографія / НАН України. Інститут української мови. Автор вступ. ст. (у співавторстві з Маленко О. О.). – Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2018. – 100 с. (Біобібліографія вчених України).

Видання, які побачили світ за редакцією С. І. Дорошенка

Цупрун Л. Д. Практикум з української мови: Синтаксис. Пунктуація. – К.: Рад. школа, 1968. – 189 с.

Методика викладання української мови: Навчальний посібник для учнів педучилищ. – К.: Вища школа, 1989. – 398 с. (у співавторстві).

Методика викладання української мови: Навчальний посібник. – 2-е перер. і доповн. видання. – К.: Вища школа, 1992. – 396 с. (у співавторстві).

Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2010 (у співавторстві). – С. 5-10.

Словники, довідники, енциклопедії

Безсполучникове складне речення // Українська мова: Енциклопедія – К.: Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000 – С. 397-400; 2004. – С. 44.

Підручники, навчальні посібники, освітні програми, методичні рекомендації, дидактичні матеріали

Наслідки проведених вступних іспитів до Сумського педінституту в 1952 році. – Суми, 1953. – 10 с.

Боротьба за грамотність і культуру мови учнів в умовах діалектного оточення. – Суми, 1956. – 32 с.

Викладання фонетики української мови в школах з російською мовою навчання. – Суми, 1959. – 28 с.

Питальник до укладання діалектологічного словника Сумщини і прилеглих до неї областей. – Суми, 1964. – 38 с.

Стилістика української мови: Програма для філологічних факультетів педінститутів. – К.: Рад. школа, 1965. – 28 с.

Практикум з курсу стилістики української мови: Посібник для студентів-заочників педагогічних інститутів з спеціальності «Українська мова і література». – К.: Рад. школа, 1967. – 63 с.

Вступ до мовознавства: Програма для студентів з спеціальності «Українська мова і література». – К.: Рад. школа, 1968. – 17 с. (у співавторстві).

Стилістика української мови: Програма для філологічних факультетів педінститутів. – К.: Вища школа, 1971. – 28 с.

Вступ до мовознавства: Програма для філологічних факультетів педінститутів. – К.: Вища школа, 1971. – 15 с.

Методика викладання української мови: програма для студентів педінститутів з спеціальності 2101. – К., 1984. – 28 с.

Вступ до мовознавства: Навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей університетів і педінститутів. – К.: Вища школа, 1974. – 295 с. (у співавторстві).

Безсполучникові складні речення: Методичні рекомендації вчителям української мови. – Харків, 1976. – 28 с.

Методичні вказівки до практичних і семінарських занять з курсу «Вступ до мовознавства». – Харків, 1983. – 29 с.

Методика викладання української мови: Програма для педучилищ з спеціальності «Викладання в початкових класах». – К.: Рад. школа, 1984. – 27 с. (у співавторстві).

Граматична стилістика української мови: Книга для учнів. – К.: Рад. школа, 1985. – 200 с.

Українська мова: Програма педучилищ з спеціальності «Викладання в початкових класах». – К.: Рад. школа, 1985. – 28 с.

Допитливим // Назви говорять (Методичні рекомендації на допомогу краєзнавчим та лінгвістичним гурткам середньої школи). – Харків, 1985. – С. 3-9.

Державний екзамен з української мови та методики її викладання: Програма для педучилищ. – К., 1987. – 14 с.

Задания и методические указания к ним по изучению методики преподавания русского языка в начальных классах школ с украинским языком преподавания: для студентов педагогических факультетов. – Харьков, 1987. – 36 с. (у співавторстві).

Методические рекомендации по методике преподавания русского языка (для студентов педагогического факультета). – Харьков, 1988. – 30 с. (у співавторстві).

Методика викладання української мови: Навчальний посібник для учнів педучилищ. – К.: Вища школа, 1989. – 398 с. (у співавторстві).

Українська мова: Програма для педучилищ. – К.: Міносвіти, 1989. – 27 с.

Методические рекомендации к контрольным работам по методике русского языка (для студентов заочного отделения педагогического факультета). – Харьков, 1990. – 26 с. (у співавторстві).

Методика викладання української мови: Навчальний посібник. – 2-е перер. і доповн. видання. – К.: Вища школа, 1992. – 396 с. (у співавторстві).

Осміслене письмо за зразком як засіб формування правописних навичок у першокласників: Методичні рекомендації. – Полтава, 1996. – 29 с. (у співавторстві).

Основи культури і техніки усного мовлення. – Харків, 1997. – 108 с.

Методичні рекомендації до написання дипломних робіт з лінгвістичних дисциплін. – Харків: РЦНІТ, 1999. – 20 с.

Культура усного мовлення державного управління. – Харків, 2001. – 96 с.

Основи наукових досліджень з лінгвістики. – Харків: Харків. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2001. – 76 с.

Основи культури і техніки усного мовлення: Навчальний посібник. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків: «ОВС», 2002. – 144 с.

Запитання і завдання до семінарських і практичних занять з курсу «Вступ до мовознавства». – Харків, 2003. – 35 с. (у співавторстві).

Методичні рекомендації до написання дипломних і магістерських робіт з української мови і методики її викладання. – Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2005. – 20 с.

Загальне мовознавство: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 288 с.

Українська мова професійного спілкування: Посібник для студентів вищих аграрних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. Суми: Довкілля, 2007. – 282 с. (у співавторстві).

Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2010 (у співавторстві). – С. 5-10.

Основи культури і техніки усного мовлення. – Харків, 2013. – 250 с.

Рецензії на наукові монографії, підручники, посібники

Рецензія на «Посібник для занять з української мови у 8-10 класах» // Українська мова в школі. – 1959. – № 2. – С. 72-74.

Рецензія на книгу «Практична стилістика сучасної української мови» (автор А.П. Коваль). – Українська мова і література в школі. – 1968. – № 6. – С. 90-91.

Рецензія на збірник «В. І. Ленін про розвиток національних мов» // Українська мова і література в школі. – 1971. – № 8. – С. 87-89.

Рецензія на книгу «Сучасна українська літературна мова: Стилiстика» // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 5. – С. 89-91.

Рецензія на доповідь І. Фонтайне про складні речення і принципи їх аналізу // Матеріали IX Международного съезда славистов. – К., 1983. – С. 83-84.

Рецензія на книгу «Марксистсько-ленінська методологія вивчення лінгвістичних об'єктів» // Русский язык и литература в средних учебных заведениях УССР. – 1984. – № 4. – С. 77-78.

Рецензія на збірник «Культура слова» (Вип. 25-26, 1983, 1984) // Українська мова і література в школі. – 1985. – № 4. – С. 77-78.

Рецензія на книгу «Секреты пунктуации» // Русский язык в национальной школе. – Москва. – 1987. – № 4. – С. 60-61. (у співавторстві).

Рецензія на книгу В. М. Русанівського «Структура лексичної і граматичної семантики» // Мовознавство. – 1989. – № 3. – С. 75-77.

Рецензія на книгу А. П. Коваль «Життя і пригоди імен» // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 1. – С. 87-88.

Рецензія на книгу І. Р. Вихованця «Таїна слова» // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 10. – С. 90-92.

Рецензія на наукове видання – препринт С. В. Ломакович «Семантична організація займенниково-співвідносних речень у сучасній українській мові» // Семантична організація займенниково-співвідносних речень у сучасній українській мові. – К.: НМК ВО, 1993. – 73 с.

Рецензія на книгу І. І. Слинька та ін. «Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання» // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Т. 6. – Харків, 1998. – С. 229-235.

Рецензія на книгу Г. Ф. Калашникової «Синтаксис многокомпонентного сложного предложения в системе филологического образования в вузе й школе: Учебно-методическое пособие» // Язык и литература в школе: Украинский вестник. – Харьков. – 1999. – № 1-2. – С. 40-41.

Космеда Т. А. Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу (рецензія) // Мовознавство. – 2013. – № 5. – С. 107-109.

Рецензія на колективну монографію «Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика», автори Т. А. Космеда, Н. А. Карпенко, Т. Ф. Осіпова, Л. М. Саліонович, О. В. Халіман. – Харків:

ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; Дрогобич: Коло, 2014 // Мовознавство. – 2015. – №1. – С. 91-94.

Рецензія на монографію О. О. Скоробогатової «Грамматические значения и поэтические смыслы: поэтика именных категорий в текстах и в идиостилиях». – Харьков: Харьковское историко-филологическое общество, 2014 // Лінгвістичні дослідження. Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – Вип. 39. – Харків, 2015. – С. 195-198.

Про великого поета у два голоси. Рецензія на монографію Анни Горнятко-Шумилович, Тетяни Космеди «Феномен креативності Василя Симоненка: літературознавчий та лінгвістичний аспекти. – Познань: Вид-во Університету ім. Адама Міцкевича, 2016 // Українська мова. – 2017. – №4. – С. 131-133.

Статті, тези

1952

Стиль і мова районної газети // На допомогу редакторів. – Вип. – 6. – К., 1952. – С. 29-31.

1954

Про культуру мови агітатора // Блокнот агітатора. – № 22. – Суми, 1954. – С. 26-32.

1955

Мова і стиль районної газети // На допомогу редакторів. – Вип. – 7. – К., 1955. – С. 37-41.

1958

Роль поточного опитування у підвищенні успішності з української мови // Українська мова в школі. – 1958. – № 4. – С. 56-62.

1959

Словник діалектної лексики // Республіканська діалектологічна нарада. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – С. 26-32.

1960

Вплив полтавських діалектів на говори середнього Посейм'я // Середньонадніпрянські говори. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 165-170.

Лексичні особливості говорів Сумщини // Тези доповідей звітної наукової сесії кафедр інституту. – Суми, 1960. – С. 16-17.

1961

Діалектний словник Сумщини // Праці X Республіканської діалектологічної наради. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – С. 126-131.

Синтаксис говорів середнього Посейм'я в його відношенні до синтаксису української літературної мови // Тези доповідей наукової сесії кафедр інституту. – Суми, 1961. – С. 6-7.

1962

Матеріали до словника діалектної лексики Сумщини // Діалектологічний бюлетень. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – Вип. 9. – С. 101-123.

Лінгвістичний гурток – одна із форм позакласної роботи з піонерами // Піонерії Сумщини – 40 років. – Суми, 1962. – С. 61-68.

1963

Особливості словозміни говорів середнього Посейм'я // Доповіді та повідомлення звітної конференції викладачів інституту. – Суми, 1963. – С. 44-47.

Населення // Довідник-путівник «Сумщина». – Харків, 1963. – С. 37-40.

1967

Зауваження до проекту програми з української мови середньої школи // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 3. – С. 77-78.

1968

Роль «Вступу до мовознавства» в оволодінні першокурсниками нормами усного літературного мовлення // Республіканська наукова конференція, присвячена вивченню українського літературного мовлення. – К.: Рад. школа, 1968. – С. 132-134.

1969

Робота над стилістикою української мови в середній школі // Матеріали наукової сесії, присвяченої 50-річчю Харківського державного педагогічного інституту. – Харків, 1969. – С. 115-116.

1970

Розвиток мов народів СРСР // Научный журнал Магдебургского педагогического института – Магдебург, ГДР. – 1970. – № 5. – С. 54-72. (нім. мовою).

1971

З досвіду вивчення курсу «Вступ до мовознавства» студентами-заочниками // Заочна педагогічна освіта. – Вип. 2. – К.: Вища школа, 1971. – С. 27-32.

1976

Взаємодія наукового стилю з іншими функціональними стилями української мови // Науково-технічний прогрес і мова. – Житомир, 1976. – С. 76-78.

1978

Безсполучникові складні речення в системі синтаксичних синонімів // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 5. – С.37-40.

1979

Безсполучникові складні речення зіставно-протиставного значення // Українське мовознавство. – Вип. 7. – К.: Вища школа, 1979. – С. 47-54.

1980

Безсполучникові складні речення // Українська мова і література в школі. – 1980. – № 5. – С. 20-26.

Співвідносність безсполучникових і сполучникових складних речень // Мовознавство. – 1980. – № 2. – С. 21-25.

Стилистические свойства бессоюзных сложных предложений // Русский язык и литература в школах Украины. – 1980. – № 6. – С. 18-21.

1981

Бессоюзные сложные предложения в стилях русского языка // Научный журнал Магдебургской педагогической школы – Магдебург, ГДР. – 1981. – № 2. – С. 179-184.

1982

Безсполучникові складні речення в стилях мови // Культура слова. – Вип. 23.– К.: Наукова думка, 1982. – С. 77-80.

1983

З життя імен // Прапор. – 1983. – № 10. – С. 127-128.

1987

Наукові основи синтаксису складного речення української мови // Програма XXXXII звітної наукової конференції за 1986 рік. – Харків, 1987. – С. 59-60.

Складні безсполучникові речення як окремий тип складних конструкцій //Мовознавство. – 1987. – № 1. – С. 47-51.

1988

Грамматическая природа предикативных частей сложного предложения // Ленинские чтения. – Харьков, 1988. – 32 с.

1990

Звуки чи фонему вивчають учні? // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 46-50.

З увагою до принципу науковості в методиці української мови // Актуальні питання вивчення у вузі курсу методики викладання мови і літератури. – Ніжин, 1990. – С. 26-30.

Співвідношення основ шкільних підручників української і російської мов // Шляхи посилення практичної спрямованості у викладанні близькоспоріднених мов. – Одеса, 1990. – С. 11-12.

1991

Семантико-структурная классификация бессоюзных сложных предложений // Семантика и прагматика языковых единиц: Сборник научных трудов. – Харьков, 1991. – С. 134-136.

Формування чуття слова під час вивчення оповідання Гр. Тютюнника «Перед грозою» // Мова в системі початкового навчання. – Полтава, 1991. – С. 154-155. (у співавторстві).

1992

Вузівські програми з мовознавчих дисциплін потребують удосконалення // Шляхи і засоби підготовки вчителя української мови і літератури на сучасному етапі: Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції. – Херсон, 1992. – С. 12-13.

До питання про граматичний статус дієприслівника // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Харків, 1992. – С. 13-17.

Критерію доцільності – статус загальнодидактичного принципу // Сучасні аспекти дослідження граматики української мови і лінгвістичні основи викладання шкільного курсу: Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Полтава, 1992. – С. 43-44.

Курс практикуму з української мови необхідно перебудувати // Шляхи посилення ефективності практичного курсу української мови та виховання читацької майстерності: Матеріали обласної міжвузівської науково-методичної конференції. – Ч. II. – Одеса, 1992. – С. 4-5.

Осмысление основного критерия классификации согласных (на примере звука [в] украинского литературного языка) // Развитие коммуникативных способностей при изучении филологии в вузе и школе: Сборник научных трудов. – Харьков, 1992. – С. 3-6.

Співвідношення наукової і шкільної граматики // Українська мова і література в школі. – 1992. – № 2. – С. 51-53.

1993

Звук [в] української мови // Культура слова. – Вип. 44. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 50-52.

Про зміст лінгвістичних дисциплін у вузівській підготовці вчителів початкових класів // Розбудова національної початкової школи: Матеріали Всеукраїнської

науково-практичної конференції. – Полтава, 1993. – С. 112-114.

1995

Робота з орфограмами на уроках письма в 1-му класі // Початкова школа. – 1995. – № 12. – С. 19-20. (у співавторстві).

1996

До питання про семантико-структурну класифікацію безсполучникових складних речень // Мовознавство: Тези та повідомлення III Міжнародного конгресу українців. – Харків: Око, 1996. – С. 186-188.

«І упала на коліна тиша перед громом» (антоніми в поезії Василя Симоненка) // Тенденції розвитку української літератури та літературної критики нових часів. – Харків, 1996. – С. 65-70.

Функціонально-комунікативний підхід як засіб формування граматичних умінь молодших школярів // Шляхи вдосконалення навчально-виховного процесу в початкових класах та дошкільних закладах: Збірник статей за матеріалами міжвузівської науково-практичної конференції. – Ч.ІІ. – Полтава, 1996. – С. 78-84. (у співавторстві).

1997

До проблеми розрізнення понять «приєднання» і «парцеляція» // Лінгвістичні дослідження: Науковий вісник. – Вип. 3. – Харків, 1997. – С. 132-137.

Чинний «Український правопис» потребує доопрацювання // Тези наукової конференції з проблем сучасного українського правопису і термінології. – К., 1997. – С. 45-46.

1998

Оглушення дзвінких у кінці слова – орфографічна норма української мови // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 1. – Харків, 1998. – С. 3-11.

Слово про колегу – вченого і викладача (Л.А. Лисиченко) // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – Харків, 1998. – С. 3-9.

2000

Антоніми в ліриці В. Симоненка // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 3. – Харків: ХДПУ, 2000. – С. 27-31.

Багатозначність слів й омоніми // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 5. – Харків: ХДПУ, 2000. – С. 20-24.

Функціонування сполучників *щоб* і *аби* в складнопідрядних реченнях мети // Вісник Харківського університету. – № 491. – Харків, 2000. – С. 397-400.

2001

До питання про семантико-структурну класифікацію безсполучникових складних речень // Слобожанщина. – № 18. – Харків, 2001. – С. 66-69.

Розрізнення інваріантів, варіантів і синонімів у складних безсполучникових реченнях // Лінгвістичні студії: Збірник наукових праць. – Вип. 7. – Донецьк: Дон НУ, 2001. – С. 72-75.

Станіслав Борисович Стасевський // Слобожанщина. – № 20. – Харків, 2001. – С. 72-73.

Україністика – історія і сучасність // Слобожанщина. – № 18. – Харків, 2001. – С. 45-53.

Ще раз про нову редакцію «Українського правопису» // Вісник Луганського державного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка: Збірник наукових праць. – № 4. Луганськ, 2001. – С. 127-134.

2002

Життя без коректур (спогади про В.Д. Тимченка) // Від бароко до постмодерну. – Харків, 2002. – С. 4-10.

Шляхи підвищення усного і писемного мовлення майбутніх класоводів // Початкова школа. – 2002. – № 7. – С. 58-59.

2003

«Вступ до мовознавства» – пропедевтичний курс загального мовознавства (шляхи практичного втілення мети і завдань курсу) // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 10. – Харків: ТОВ «Едена», 2003. – С. 7-12.

Вчимося говорити правильно і гарно // Вивчаємо українську мову та літературу: Науково-методичний журнал. – Харків: Основа. – 2003. – № 4. – С. 3-6.

Культура мовлення радіо і телебачення // На ниві української філології: Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – С. 219-224.

2004

Іван Олександрович Наумов у моїй пам'яті // Наумівські читання: Збірник наук. праць. – Вип. № 1. – Харків, 2004. – С. 16-17.

Новій навчальній дисципліні – наукову концепцію // Вісник Сумського державного університету: Серія «Філологічні науки». – 2004. – № 1. – С. 6-8.

Розширення сполучних виразів у складнопідрядних реченнях в сучасній українській мові // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту. – Донецьк: ДонНУ, 2004. – С. 36-38.

2005

Естафета поколінь Харківської філологічної школи в педагогічному університеті // Від бароко до постмодерну: Збірник наукових праць кафедри української та світової літератури – Харків, 2005. – С. 314-322.

Мовна мозаїка // Українська мова. – 2005. – № 2. – С. 43, 55, 70.

Полісемія та омонімія: розрізнення понять // Вивчаємо українську мову та літературу: Науково-методичний журнал. – Харків: Основа. – 2005. – № 6. – С. 2-3.

Практичне освоєння процесів асиміляції і дисиміляції у вступному курсі загального мовознавства //

Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 15. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2005. – С. 160-167.

2006

Одиничні дієприслівники і дієприслівникові звороти як елементи образної системи мови // Філологія: Збірник наукових праць. – № 1. – Харків, 2006. – С. 20-25.

Пізнавальні завдання початкового курсу загального мовознавства // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 20. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2006. – С. 138-146.

Функціонування дієприслівника у нормативно-правових актах // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 18. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2006. – С. 70-75. (у співавторстві).

2007

Науково-педагогічні пріоритети Є. П. Голобородька // Голобородько Є.П. Педагогічна онтософія: проблеми і перспективи: Науково-педагогічні праці. – Т. 2. – Херсон: ВАТ ХМД, 2007. – С. 5-10.

Помітний внесок у вивчення теоретичних основ синтаксису (рецензії на праці А. П. Загнітка) // Лінгвістичні студії: Збірник наук. праць. – Вип. 15. – Донецьк: Дон НУ, 2007. – С. 528-531.

Функціонування безсполучникових складних речень у художньому стилі // Ритми сучасної філології: Збірник наук. статей. – Львів: Паіс, 2007. – С. 298- 303.

Українська мова професійного спілкування: Посібник для студентів вищих аграрних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. Суми: Довкілля, 2007. – 282 с. (у співавторстві).

2008

Завжди у творчому пошуку // Слово. Думка. Людина: Збірник наукових праць із актуальних проблем лінгвістики. (До 80-річчя від дня народження доктора філологічних наук, професора Л. А. Лисиченко). – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2008. – С. 5-10.

Речення з дієприслівниковими зворотами і дієприслівникові звороти як газетні заголовки // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 24. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2008. – С. 117-121. (у співавторстві).

Творчий пошук триває (до 80-річчя Л. А. Лисиченко) // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. – № 8. – С. 2-5.

2009

Мову треба плекати, а не руйнувати // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 25. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2009. – С. 313-319.

2010

Культура усного мовлення: граматичні і стилістичні аспекти // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2010. – № 7. – С. 3-8.

Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2010 (у співавторстві). – С. 5-10.

Признанный ученый // Наука и жизнь. – Харьков, 2010. – С. 20-221.

Фронтові роки // І доки пам'ять у людей: народні оповідання про Велику Вітчизняну війну. – Харків, 2010. – С. 113-117.

2011

Безсполучникові складні речення в ролі заголовків газетних статей // Незгасимий словосвіт: Збірник наукових праць на пошану професора В. С. Калашника. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 319-325.

Передмова // С. Корнієнко. Лексичні слов'янізми в українській літературній мові ХІХ ст. (семантичний і стилістичний аспекти). – Донецьк: Юго-Восток, 2011. – С. 5-6.

Юрій Федорович Прадід як особистість // Юрій Прадід. Життя у творчості, творчість у житті: До 55-річчя від дня народження і 30-річчя науково-педагогічної діяльності. – Сімферополь: ИТ «АРИАЛ», 2011. – С. 19-20.

2012

До питання про розмовний характер складних безсполучникових речень в сучасній українській мові //

Мова. Культура. Взаєморозуміння: Збірник наукових праць. Вип. II. – Дрогобич: Коло, 2012. – С. 152-159.

Переднє слово // Ці невичерпні глибини мови. – Харків, 2012. – С. 5-11.

Перший в Україні паремійний словник як комунікативний кодекс українців (рецензія) // Українська мова. – 2012. – № 4. – С. 107-112.

2013

Наочність у курсі «Вступ до мовознавства» // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 36. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2009. – С. 278-286.

2014

Два уточнення до класифікації безсполучникових складних речень // Мовознавство. – 2014. – № 1. – С. 71-76.

Здобутки і перспективи вивчення безсполучникових складних речень // Лінгвістичні студії: на пошану корифея: Збірник наукових праць і вітань із нагоди 90-ліття від дня народження доктора філологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Сергія Івановича Дорошенка. – Харків, 2014. – С. 3-9.

Уточнение классификации бессоюзных сложных предложений // Русская филология. Вестник ХНПУ им. Г. С. Сковороды. – Харьков. – 2014. – № 1-2. – С. 3-7.

2015

Учитель багатьох поколінь (на пошану М. А. Жовтобрюха) // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 40. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. – С. 4-9.

2016

Моя душа і серце з Вами. – Харків: ТОВ «Планета – Принт», 2016. – 39 с.

2018

До питання про синтаксичні особливості законодавчого підстилю української мови // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 47. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. – С. 150-156.

2019

Структурно-семантичний синтаксис: складні речення з компонентом наслідку. – Харків, 2019. – 166 с. (у співавторстві).

**АБЕТКОВИЙ ПОКАЖЧИК
ДРУКОВАНИХ ПРАЦЬ ПРОФЕСОРА
СЕРГІЯ ІВАНОВИЧА ДОРОШЕНКА
(1952-2018 роки)**

Антоніми в ліриці В. Симоненка // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 3. – Харків: ХДПУ, 2000. – С. 27-31.

Багатозначність слів й омоніми // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 5. – Харків: ХДПУ, 2000. – С. 20-24.

Безсполучникове складне речення // Українська мова: Енциклопедія – К.: Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000 – С. 397-400; 2004. – С. 44.

Безсполучникові складні речення в ролі заголовків газетних статей // Незгасимий словосвіт: Збірник наукових праць на пошану професора В. С. Калашника. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 319-325.

Безсполучникові складні речення в системі синтаксичних синонімів // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 5. – С. 37-40.

Безсполучникові складні речення в стилях мови // Культура слова. – Вип. 23.– К.: Наукова думка, 1982. – С. 77-80.

Безсполучникові складні речення зіставно-протиставного значення // Українське мовознавство. – Вип. 7. – К.: Вища школа, 1979. – С. 47-54.

Безсполучникові складні речення: Методичні рекомендації вчителям української мови. – Харків, 1976. – 28 с.

Безсполучникові складні речення // Українська мова і література в школі. – 1980. – № 5. – С. 20-26.

Бессоюзные сложные предложения в современном украинском языке: Автореф. дис. ... доктора філол. наук. – К., 1981. – 47 с.

Бессоюзные сложные предложения в современном украинском языке: Дис. ... доктора філол. наук. – К., 1981. – 407 с.

Бессоюзные сложные предложения в стилях русского языка // Научный журнал Магдебургской педагогической школы – Магдебург, ГДР. – 1981. – № 2. – С. 179-184.

Боротьба за грамотність і культуру мови учнів в умовах діалектного оточення. – Суми, 1956. – 32 с.

Взаємодія наукового стилю з іншими функціональними стилями української мови // Науково-технічний прогрес і мова. – Житомир, 1976. – С. 76-78.

Викладання фонетики української мови в школах з російською мовою навчання. – Суми, 1959. – 28 с.

Вплив полтавських діалектів на говори середнього Посейм'я // Середньонадніпрянські говори. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 165-170.

Вступ до мовознавства: Навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей університетів і педінститутів. – К.: Вища школа, 1974. – 295 с. (у співавторстві).

Вступ до мовознавства: Програма для студентів з спеціальності «Українська мова і література». – К.: Рад. школа, 1968. – 17 с.(у співавторстві).

Вступ до мовознавства: Програма для філологічних факультетів педінститутів. – К.: Вища школа, 1971. – 15 с.

«Вступ до мовознавства» – пропедевтичний курс загального мовознавства (шляхи практичного втілення мети і завдань курсу) // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 10. – Харків: ТОВ «Едена», 2003. – С. 7-12.

Вузівські програми з мовознавчих дисциплін потребують удосконалення // Шляхи і засоби підготовки вчителя української мови і літератури на сучасному етапі: Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції. – Херсон, 1992. – С. 12-13.

Вчимося говорити правильно і гарно // Вивчаємо українську мову та літературу: Науково-методичний журнал. – Харків: Основа. – 2003. – № 4. – С. 3-6.

Грамматическая природа предикативных частей сложного предложения // Ленинские чтения. – Харьков, 1988. – 32 с.

Граматична стилістика української мови: Книга для учнів. – К.: Рад. школа, 1985. – 200 с.

Два уточнення до класифікації безсполучникових складних речень // Мовознавство. – 2014. – № 1. – С. 71-76.

Державний екзамен з української мови та методики її викладання: Програма для педучилищ. – К., 1987. – 14 с.

Діалектний словник Сумщини // Праці Х Республіканської діалектологічної наради. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – С. 126-131.

До питання про граматичний статус дієприслівника // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Харків, 1992. – С. 13-17.

До питання про розмовний характер складних безсполучникових речень в сучасній українській мові // Мова. Культура. Взаєморозуміння: Збірник наукових праць. Вип. II. – Дрогобич: Коло, 2012. – С. 152-159.

До питання про семантико-структурну класифікацію безсполучникових складних речень // Мовознавство: Тези та повідомлення III Міжнародного конгресу україністів. – Харків: Око, 1996. – С. 186-188.

До питання про семантико-структурну класифікацію безсполучникових складних речень // Слобожанщина. – № 18. – Харків, 2001. – С. 66-69.

До питання про синтаксичні особливості законодавчого підстилю української мови // Лінгвістичні

дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 47. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. – С. 150-156.

Допитливим // Назви говорять (Методичні рекомендації на допомогу краєзнавчим та лінгвістичним гурткам середньої школи). – Харків, 1985. – С. 3-9.

До проблеми розрізнення понять «приєднання» і «парцеляція» // Лінгвістичні дослідження: Науковий вісник. – Вип. 3. – Харків, 1997. – С. 132-137.

Естафета поколінь Харківської філологічної школи в педагогічному університеті // Від бароко до постмодерну: Збірник наукових праць кафедри української та світової літератури – Харків, 2005. – С. 314-322.

Життя без коректур (спогади про В. Д. Тимченка) // Від бароко до постмодерну. – Харків, 2002. – С. 4-10.

Завжди у творчому пошуку // Слово. Думка. Людина: Збірник наукових праць із актуальних проблем лінгвістики. (До 80-річчя від дня народження доктора філологічних наук, професора Л. А. Лисиченко). – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2008. – С. 5-10.

Загальне мовознавство: Навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 288 с.

Задания и методические указания к ним по изучению методики преподавания русского языка в начальных классах школ с украинским языком преподавания:

для студентів педагогічних факультетів. – Харків, 1987. – 36 с. (у співавторстві).

Запитання і завдання до семінарських і практичних занять з курсу «Вступ до мовознавства». – Харків, 2003. – 35 с. (у співавторстві).

Зауваження до проекту програми з української мови середньої школи // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 3. – С. 77-78.

Звук [в] української мови // Культура слова. – Вип. 44. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 50-52.

Звуки чи фонemi вивчають учні? // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 46-50.

Здобутки і перспективи вивчення безсполучникових складних речень // Лінгвістичні студії: на пошану корифея: Збірник наукових праць і вітань із нагоди 90-ліття від дня народження доктора філологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Сергія Івановича Дорошенка. – Харків, 2014. – С. 3-9.

З життя імен // Прапор. – 1983. – № 10. – С. 127-128.

З увагою до принципу науковості в методиці української мови // Актуальні питання вивчення у вузі курсу методики викладання мови і літератури. – Ніжин, 1990. – С. 26-30.

З досвіду вивчення курсу «Вступ до мовознавства» студентами-заочниками // Заочна педагогічна освіта. – Вип. 2. – К.: Вища школа, 1971. – С. 27-32.

Іван Олександрович Наумов у моїй пам'яті // Наумівські читання: Збірник наук. праць. – Вип. № 1. – Харків, 2004. – С. 16-17.

«І упала на коліна тиша перед громом» (антоніми в поезії Василя Симоненка) // Тенденції розвитку української літератури та літературної критики нових часів. – Харків, 1996. – С. 65-70.

Космеда Т. А. Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу (рецензія) // Мовознавство. – 2013. – № 5. – С. 107-109.

Критерію доцільності – статус загальнодидактичного принципу // Сучасні аспекти дослідження граматики української мови і лінгвістичні основи викладання шкільного курсу: Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Полтава, 1992. – С. 43-44.

Культура мовлення радіо і телебачення // На ниві української філології: Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – С. 219-224.

Культура усного мовлення: граматичні і стилістичні аспекти // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2010. – № 7. – С. 3-8.

Культура усного мовлення державного управління. – Харків, 2001. – 96 с.

Курс практикуму з української мови необхідно перебудувати // Шляхи посилення ефективності практичного курсу української мови та виховання читацької

майстерності: Матеріали обласної міжвузівської науково-методичної конференції. – Ч. II. – Одеса, 1992. – С. 4-5.

Лексичні особливості говорів Сумщини // Тези доповідей звітної наукової сесії кафедр інституту. – Суми, 1960. – С. 16-17.

Лінгвістична школа доктора філологічних наук, професора Л. А. Лисиченко. Наукове видання. – Харків: Монограф, 2012. – 36 с. (у співавторстві).

Лінгвістичний гурток – одна із форм позакласної роботи з піонерами // Піонерії Сумщини – 40 років. – Суми, 1962. – С. 61-68.

Матеріали до словника діалектної лексики Сумщини // Діалектологічний бюлетень. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – Вип. 9. – С. 101-123.

Методика викладання української мови: Навчальний посібник для учнів педучилищ. – К.: Вища школа, 1989. – 398 с. (у співавторстві).

Методика викладання української мови: Навчальний посібник. – 2-е перер. і доповн. видання. – К.: Вища школа, 1992. – 396 с. (у співавторстві).

Методика викладання української мови: Програма для педучилищ з спеціальності «Викладання в початкових класах». – К.: Рад. школа, 1984. – 27 с. (у співавторстві).

Методика викладання української мови: програма для студентів педінститутів з спеціальності 2101. – К., 1984. – 28 с.

Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2010 (у співавторстві). – С. 5-10.

Методические рекомендации к контрольным работам по методике русского языка (для студентов заочного отделения педагогического факультета). – Харьков, 1990. – 26 с. (у співавторстві).

Методические рекомендации по методике преподавания русского языка (для студентов педагогического факультета). – Харьков, 1988. – 30 с. (у співавторстві).

Методичні вказівки до практичних і семінарських занять з курсу «Вступ до мовознавства». – Харків, 1983. – 29 с.

Методичні рекомендації до написання дипломних і магістерських робіт з української мови і методики її викладання. – Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2005. – 20 с.

Методичні рекомендації до написання дипломних робіт з лінгвістичних дисциплін. – Харків: РЦНІТ, 1999. – 20 с.

Мова і стиль районної газети // На допомогу редакторів. – Вип. 7. – К., 1955. – С. 37-41.

Мовна мозаїка // Українська мова. – 2005. – № 2. – С. 43, 55, 70.

Мову треба плекати, а не руйнувати // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 25. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2009. – С. 313-319.

Моя душа і серце з Вами. – Харків: ТОВ «Планета – Принт», 2016. – 39 с.

Наочність у курсі «Вступ до мовознавства» // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 36. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2009. – С. 278-286.

Населення // Довідник-путівник «Сумщина». – Харків, 1963. – С. 37-40.

Наслідки проведених вступних іспитів до Сумського педінституту в 1952 році. – Суми, 1953. – 10 с.

Наукові основи синтаксису складного речення української мови // Програма XXXXII звітної наукової конференції за 1986 рік. – Харків, 1987. – С. 59-60.

Наукові простори: вибрані праці. – Харків, 2009. – 488 с.

Науково-педагогічні пріоритети Є. П. Голобородька // Голобородько Є. П. Педагогічна онтософія: проблеми і перспективи: Науково-педагогічні праці. – Т. 2. – Херсон: ВАТ ХМД, 2007. – С. 5-10.

Новій навчальній дисципліні – наукову концепцію // Вісник Сумського державного університету: Серія «Філологічні науки». – 2004. – № 1. – С. 6-8.

Оглушення дзвінких у кінці слова – орфографічна норма української мови // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 1. – Харків, 1998. – С. 3-11.

Одиничні дієприслівники і дієприслівникові звороти як елементи образної системи мови // Філологія: Збірник наукових праць. – № 1. – Харків, 2006. – С. 20-25.

Осміслене письмо за зразком як засіб формування правописних навичок у першокласників: Методичні рекомендації. – Полтава, 1996. – 29 с. (у співавторстві).

Осмысление основного критерия классификации согласных (на примере звука [в] украинского литературного языка) // Развитие коммуникативных способностей при изучении филологии в вузе и школе: Сборник научных трудов. – Харьков, 1992. – С. 3-6.

Основи культури і техніки усного мовлення. – Харків, 1997. – 108 с.

Основи культури і техніки усного мовлення. – Харків, 2013. – 250 с.

Основи культури і техніки усного мовлення: Навчальний посібник. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків: «ОВС», 2002. – 144 с.

Основи наукових досліджень з лінгвістики. – Харків: Харків. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2001. – 76 с.

Особливості словозміни говорів середнього Посейм'я // Доповіді та повідомлення звітної конференції викладачів інституту. – Суми, 1963. – С. 44-47.

Передмова // С. Корнієнко. Лексичні слов'янізми в українській літературній мові ХІХ ст. (семантичний і стилістичний аспекти). – Донецьк: Юго-Восток, 2011. – С. 5-6.

Переднє слово // Ці невичерпні глибини мови. – Харків, 2012. – С. 5-11.

Перший в Україні паремійний словник як комунікативний кодекс українців (рецензія) // Українська мова. – 2012. – № 4. – С. 107-112.

Питальник до укладання діалектологічного словника Сумщини і прилеглих до неї областей. – Суми, 1964. – 38.

Пізнавальні завдання початкового курсу загального мовознавства // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 20. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2006. – С. 138-146.

Полісемія та омонімія: розрізнення понять // Вивчаємо українську мову та літературу: Науково-методичний журнал. – Харків: Основа. – 2005. – № 6. – С. 2-3.

Помітний внесок у вивчення теоретичних основ синтаксису (рецензії на праці А. П. Загнітка) // Лінгвістичні студії: Збірник наук. праць. – Вип. 15. – Донецьк: Дон НУ, 2007. – С. 528-531.

Практичне освоєння процесів асиміляції і дисиміляції у вступному курсі загального мовознавства // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 15. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2005. – С. 160-167.

Практикум з курсу стилістики української мови: Посібник для студентів-заочників педагогічних інститутів з спеціальності «Українська мова і література». – К.: Рад. школа, 1967. – 63 с.

Признанный ученый // Наука и жизнь. – Харьков, 2010. – С. 20-221.

Про великого поета у два голоси. Рецензія на монографію Анни Горнятко-Шумилович, Тетяни Космеди «Феномен креативності Василя Симоненка: літературознавчий та лінгвістичний аспекти. – Познань: Вид-во Університету ім. Адама Міцкевича, 2016 // Українська мова. – 2017. – №4. – С. 131-133.

Про зміст лінгвістичних дисциплін у вузівській підготовці вчителів початкових класів // Розбудова національної початкової школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Полтава, 1993. – С. 112-114.

Про культуру мови агітатора // Блокнот агітатора. – № 22. – Суми, 1954. – С. 26-32.

Рецензія на доповідь І. Фонтайне про складні речення і принципи їх аналізу // Матеріали IX Міжнародного съезда славистов. – К., 1983. – С. 83-84.

Рецензія на збірник «В. І. Ленін про розвиток національних мов» // Українська мова і література в школі. – 1971. – № 8. – С. 87-89.

Рецензія на збірник «Культура слова» (Вип. 25-26, 1983, 1984) // Українська мова і література в школі. – 1985. – № 4. – С. 77-78.

Рецензія на книгу А. П. Коваль «Життя і пригоди імен» // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 1. – С. 87-88.

Рецензія на книгу В. М. Русанівського «Структура лексичної і граматичної семантики» // Мовознавство. – 1989. – № 3. – С. 75-77.

Рецензія на книгу Г. Ф. Калашникової «Синтаксис многокомпонентного сложного предложения в системе филологического образования в вузе й школе: Учебно-методическое пособие» // Язык и литература в школе: Украинский вестник. – Харьков. – 1999. – № 1-2. – С. 40-41.

Рецензія на книгу І. І. Слинька та ін. «Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання» // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Т. 6. – Харків, 1998. – С. 229-235.

Рецензія на книгу І. Р. Вихованця «Таїна слова» // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 10. – С. 90-92.

Рецензія на книгу «Марксистсько-ленінська методологія вивчення лінгвістичних об'єктів» // Русский язык и литература в средних учебных заведениях УССР. – 1984. – № 4. – С. 77-78.

Рецензія на книгу «Практична стилістика сучасної української мови» (автор А. П. Коваль). – Українська мова і література в школі. – 1968. – № 6. – С. 90-91.

Рецензія на книгу «Секреты пунктуации» // Русский язык в национальной школе. – Москва. – 1987. – № 4. – С. 60-61. (у співавторстві).

Рецензія на книгу «Сучасна українська літературна мова: Стилістика» // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 5. – С. 89-91.

Рецензія на колективну монографію «Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика», автори Т. А. Космеда, Н. А. Карпенко, Т. Ф. Осіпова, Л. М. Саліонович, О. В. Халіман. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; Дрогобич: Коло, 2014 // Мовознавство. – 2015. – №1. – С. 91-94.

Рецензія на монографію О. О. Скоробогатової «Грамматические значения и поэтические смыслы: поэтика именных категорий в текстах и в идиостилиях». – Харьков: Харьковское историко-филологическое общество, 2014 // Лінгвістичні дослідження. Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – Вип. 39. – Харків, 2015. – С. 195-198.

Рецензія на наукове видання – препринт С. В. Ломакович «Семантична організація займенниково-співвідносних речень у сучасній українській мові» // Семантична організація займенниково-співвідносних речень у сучасній українській мові. – К.: НМК ВО, 1993.– 73 с.

Рецензія на «Посібник для занять з української мови у 8-10 класах» // Українська мова в школі. – 1959. – № 2. – С. 72-74.

Речення з дієприслівниковими зворотами і дієприслівникові звороти як газетні заголовки // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 24. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2008. – С. 117-121. (у співавторстві).

Робота з орфограмами на уроках письма в 1-му класі // Початкова школа. – 1995. – № 12. – С. 19-20. (у співавторстві).

Робота над стилістикою української мови в середній школі // Матеріали наукової сесії, присвяченої 50-річчю Харківського державного педагогічного інституту. – Харків, 1969. – С. 115-116.

Розвиток мов народів СРСР // Научный журнал Магдебургского педагогического института – Магдебург, ГДР. – 1970. – № 5. – С. 54-72. (нім. мовою).

Розрізнення інваріантів, варіантів і синонімів у складних безсполучникових реченнях // Лінгвістичні студії: Збірник наукових праць. – Вип. 7. – Донецьк: Дон НУ, 2001. – С. 72-75.

Розширення сполучних виразів у складнопідрядних реченнях в сучасній українській мові // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту. – Донецьк: Дон НУ, 2004. – С. 36-38.

Роль «Вступу до мовознавства» в оволодінні першокурсниками нормами усного літературного мовлення // Республіканська наукова конференція, присвячена вивченню українського літературного мовлення. – К.: Рад. школа, 1968. – С. 132-134.

Роль поточного опитування у підвищенні успішності з української мови // Українська мова в школі. – 1958. – № 4. – С. 56-62.

Семантико-структурная классификация бессоюзных сложных предложений // Семантика и прагматика языковых единиц: Сборник научных трудов. – Харьков, 1991. – С. 134-136.

Синтаксис говорів середнього Посейм'я в його відношенні до синтаксису української літературної мови // Тези доповідей наукової сесії кафедр інституту. – Суми, 1961. – С. 6-7.

Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. – Харків: Вища школа, 1980. – 150 с.

Складні безсполучникові речення як окремий тип складних конструкцій // Мовознавство. – 1987. – № 1. – С. 47-51.

Словник діалектної лексики // Республіканська діалектологічна нарада. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – С. 26-32.

Слово про колегу – вченого і викладача (Л. А. Лисиченко) // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – Харків, 1998. – С. 3-9.

Співвідносність безсполучникових і сполучникових складних речень // Мовознавство. – 1980. – № 2. – С. 21-25.

Співвідношення наукової і шкільної граматики // Українська мова і література в школі. – 1992. – № 2. – С. 51-53.

Співвідношення основ шкільних підручників української і російської мов // Шляхи посилення практичної спрямованості у викладанні близькоспоріднених мов. – Одеса, 1990. – С. 11-12.

Станіслав Борисович Стасевський // Слобожанщина. – № 20. – Харків, 2001. – С. 72-73.

Стилістика української мови: Програма для філологічних факультетів педінститутів. – К.: Вища школа, 1971. – 28 с.

Стилістика української мови: Програма для філологічних факультетів педінститутів. – К.: Рад. Школа, 1965. – 28 с.

Стилистические свойства бессоюзных сложных предложений // Русский язык и литература в школах Украины. – 1980. – № 6. – С. 18-21.

Стиль і мова районної газети // На допомогу редакторів. – Вип. – 6. – К., 1952. – С. 29-31.

Структурно-семантичний синтаксис: складні речення з компонентом наслідку. – Харків, 2019. – 166 с. (у співавторстві).

Творчий пошук триває (до 80-річчя Л. А. Лисиченко) // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. – № 8. – С. 2-5.

Украинские говоры Путивльского и Бурынского районов Сумской области: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – К., 1955.

Украинские говоры Путивльского и Бурынского районов Сумской области: Дис. ... канд. филол. наук. – К., 1955. – 200 с.

Українська мова: Програма для педучилищ з спеціальності «Викладання в початкових класах». – К.: Рад. школа, 1985. – 28 с.

Українська мова: Програма для педучилищ. – К.: Міносвіти, 1989. – 27 с.

Українська мова професійного спілкування: Посібник для студентів вищих аграрних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. Суми: Довкілля, 2007. – 282 с. (у співавторстві).

Україністика – історія і сучасність // Слобожанщина. – № 18. – Харків, 2001. – С. 45-53.

Українські говірки Путивльського і Буринського районів Сумської області [монографія]; ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків: Видавець Іванченко І. С., 2014. – 228 с.

Учитель багатьох поколінь (на пошану М. А. Жовтобрюха) // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових

праць. – Вип. 40. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. – С. 4-9.

Уточнение классификации бессоюзных сложных предложений // Русская филология. Вестник ХНПУ им. Г. С. Сковороды. – Харьков. – 2014. – № 1-2. – С. 3-7.

Формування чуття слова під час вивчення оповідання Гр. Тютюнника «Перед грозою» // Мова в системі початкового навчання. – Полтава, 1991. – С. 154-155. (у співавторстві).

Фронтіві роки // І доки пам'ять у людей: народні оповідання про Велику Вітчизняну війну. – Харків, 2010. – С. 113-117.

Функціонально-комунікативний підхід як засіб формування граматичних умінь молодших школярів // Шляхи вдосконалення навчально-виховного процесу в початкових класах та дошкільних закладах: Збірник статей за матеріалами міжвузівської науково-практичної конференції. – Ч.ІІ. – Полтава, 1996. – С. 78-84. (у співавторстві).

Функціонування безсполучникових складних речень у художньому стилі // Ритми сучасної філології: Збірник наук. статей. – Львів: Паіс, 2007. – С. 298- 303.

Функціонування дієприслівника у нормативно-правових актах // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 18. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2006. – С. 70-75. (у співавторстві).

Функціонування сполучників *щоб* і *аби* в складнопідрядних реченнях мети // Вісник Харківського університету. – № 491. – Харків, 2000. – С. 397-400.

Чинний «Український правопис» потребує доопрацювання // Тези наукової конференції з проблем сучасного українського правопису і термінології. – К., 1997. – С. 45-46.

Шляхи підвищення усного і писемного мовлення майбутніх класоводів // Початкова школа. – 2002. – № 7. – С. 58-59.

Ще раз про нову редакцію «Українського правопису» // Вісник Луганського державного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка: Збірник наукових праць. – № 4. Луганськ, 2001. – С. 127-134.

Юрій Федорович Прадід як особистість // Юрій Прадід. Життя у творчості, творчість у житті: До 55-річчя від дня народження і 30-річчя науково-педагогічної діяльності. – Сімферополь: ИТ «АРИАЛ», 2011. – С. 19-20.

**ДИСЕРТАЦІЙНІ ПРАЦІ,
ВИКОНАНІ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ
ПРОФЕСОРА
СЕРГІЯ ІВАНОВИЧА ДОРОШЕНКА**

Кандидатські дисертації

Марія Йосипівна Алексеюк

Предикативні найменування осіб у сучасній українській мові. – Харків, 1988.

Ганна Іванівна Гамова

Синтаксичне вираження мети в сучасній українській мові. – Харків, 1989.

Оксана Леонідівна Степул

Безсполучникові складні речення із значенням зіставності і протиставності в українській мові. – Харків, 1992.

Олена Василівна Глотова

Функціонально-синтаксичний аналіз категорії причиновості в сучасній українській літературній мові. – Харків, 1994.

Світлана Петрівна Олійник

Осміслене письмо за зразком як засіб формування правописних навичок у першокласників. – Харків, 1995.

Райса Іванівна Черновол-Ткаченко

Формування орфографічної грамотності з української мови в російськомовних першокласників. – Харків, 1995.

Ніна Миколаївна Чернушенко

Безсполучникові умовно-наслідкові речення в функціонально-синтаксичному аспекті. – Харків, 1995.

Тетяна Павлівна Беценко

Структура і поетичні функції атрибутивних словосполучень у поезіях шістдесятників. – Харків, 1999.

Євген Іванович Загrevський

Безсполучникові складні речення з пояснювальним компонентом у сучасній українській мові. – Харків, 1999.

Світлана Вадимівна Мясоєдова

Категорія спонукання і її вираження в непрямих висловленнях сучасної української мови. – Харків, 2001.

Наталія Володимирівна Кринська

Семантико-синтаксична категорія наслідку в складному реченні у книжних стилях сучасної української мови. – Харків, 2001.

Олеся Олександрівна Тележкіна

Безсполучникові складні речення з компонентом обґрунтування. – Харків, 2002.

Тетяна Василівна Беляєва

Варіантність і синонімія в умовно-наслідкових складних реченнях. – Харків, 2004.

Олена Іванівна Ващенко

Валентна і невалентна сполучуваність відприкметникових іменників у сучасній українській мові. – Харків, 2005.

Світлана Олександрівна Марцин

Нові явища у функціонально-стильовій диференціації безсполучникових складних речень в українській мові. – Харків, 2007.

Лариса Костянтинівна Лисак

Синтаксико-стилістичні функції речень з дієприслівником у стилях сучасної української мови. – Харків, 2007.

Надія Олександрівна Карпенко

Структура, семантика і функції неподільних дієслівно-іменникових сполук у сучасній українській мові. – Харків, 2009.

Юлія Георгіївна Барабаш

Стильова диференціація складних речень із часовим відношенням. – Харків, 2010.

Наталія Петрівна Книщенко

Дорожньо-будівельна термінологія: структура і семантичні відношення. – Харків, 2013.

**ОПОНУВАННЯ
ПРОФЕСОРА С. І. ДОРОШЕНКА
НА ЗАХИСТІ ДИСЕРТАЦІЙ**

Докторські дисертації

Шульжук К. Ф. Сложные многокомпонентные предложения в украинском языке: Автореф. дис. ... доктора филол. наук: 10.02.02. – Киев, 1989. – 34 с.

Вашуленко М. С. Теорія і практика навчання української мови в чотирирічній початковій школі: Автореф. дис. ... доктора филол. наук: 10.02.02. – Киев, 1992. – 30 с.

Ломакович С. В. Семантична організація займенниково-співвідносних речень у сучасній українській мові: Наукове видання-препринт. – К.: НМК ВО, 1993. – 73 с.

Кандидатські дисертації

Акаткина Е. Ф. Обозначение пространственных отношений предложно-падежными и падежными формами в северно-украинских говорах: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.03. – Воронеж, 1974. – 25 с.

Яремчук И. С. Конструкции с однородными членами и обобщающими словами в свете грамматики: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02. – Днепропетровск, 1985. – 24 с.

Добрыдень Л. И. Синтаксическая синонимика и вариантность конструкций с предлогом *на* в современном украинском языке: Автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10.02.02. – Киев, 1985.– 23 с.

Гончаренко В. Г. Крылатые выражения в современном украинском литературном языке (функциональная характеристика на материале художественной прозы и публицистики советского периода): Автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10.02.02. – Харьков, 1986.– 21 с.

Загребельная Л. С. Экспресивно-синонимические значения имён существительных в украинском языке. На материале лексики публицистического стиля: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02. – Харьков, 1988.– 24 с.

Райская Л. Г. Повышение орфографической грамотности учащихся в процессе изучения украинского языка в 10-11 классах: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.00.02. – Киев, 1991.– 18 с.

Ткачук О. В. Використання спадщини І.І. Срезневського в сучасній лінгводидактиці: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 13.00.02. – Одеса, 1994.– 24 с.

Пашко Л. В. Структурно-семантична та стилістична характеристика авторських неологізмів у творах О. Т. Гончара: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. – Харків, 1994.– 20 с.

Кирста Н. Р. Методика використання поетичної спадщини Марійки Підгірянки в лексичній роботі з дітьми

старшого дошкільного віку: Автореф. дис. ... канд. педагог. наук: 13.00.02. – Одеса, 1997.– 16 с.

Куцова Р. А. Відтворення темпоральності прийменниковими конструкціями сучасної української мови: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Харків, 1997.– 22 с.

Швидка Н. В. Імперативні речення в сучасній українській мові: семантика, засоби вираження спонукальності, функції: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Харків, 1998.– 20 с.

Радченко О. І. Мовна норма і варіантність в українській науковій термінології: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Харків, 2000.– 20 с.

Цегельська М. В. Структурна типологія одиниць семантичного поля часу в сучасній українській мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Дніпропетровськ, 2000.– 17 с.

Усатий В. Д. Розвиток мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів: Автореф. дис. ... канд. педагог. наук: 13.00.02. – Київ, 2001.– 19 с.

Китиця О. В. Категорія персональності та засоби її вираження в публіцистичному стилі: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Дніпропетровськ, 2001.– 17 с.

Дубовик С. Г. Функціональний підхід до вивчення категорії відмінка іменника в початкових класах: Автореф. дис. ... канд. педагог. наук: 13.00.02. – Київ, 2002. – 20 с.

Скриник Г. В. Слова і лексикалізовані сполуки із займенниковим компонентом **що** в українській мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Харків, 2005.– 18 с.

Бутко Л. В. Неповнозначні лексичні комплекси української мови (структурно-семантичний і функціонально-стилістичний аспекти): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Кіровоград, 2008.– 18 с.

Корнієнко С. І. Лексичні старослов'янізми в українській літературній мові ХІХ століття (семантичний і стилістичний аспекти): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Дніпропетровськ, 2008.– 19 с.

НАГОРОДИ Й ВІДЗНАКИ

Орден Вітчизняної війни II ступеня (наказом Президії Верховної ради СРСР від 11 березня 1985 року).

Орден «За мужність» (указом Президента України від 14 жовтня 1999 року).

Медаль «За відвагу» (1945 рік).

Медаль «За відвагу» (1945 рік).

Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.» (наказом Президії Верховної ради СРСР від 9 травня 1945 року).

Медаль А.С. Макаренка (рішенням колегії Міністерства освіти УРСР від 15 листопада 1972 року).

Почесний знак «Відмінник народної освіти УРСР» (1964 рік).

Почесний знак «Отличник просвещения СССР» (1974 рік).

Почесна грамота імені президента Наукового товариства імені Шевченка Михайла Грушевського (Нью-Йорк, 1 жовтня 2001 року).

Заслужений діяч науки і техніки України (указом Президента України від 26 серпня 1992 року).

ЗМІСТ

Професор Сергій Іванович Дорошенко і його наукові простори	3
Основні дати життєвої й професійної біографії професора С. І. Дорошенка.....	30
Публікації про життя, наукову діяльність Сергія Івановича Дорошенка і рецензії на друковані праці професора	38
Жанрово-хронологічний показник друкованих праць професора Сергія Івановича Дорошенка (1952-2018 роки).....	45
Абетковий показник друкованих праць професора Сергія Івановича Дорошенка (1952-2018 роки).....	70
Дисертаційні праці, виконані під керівництвом професора Сергія Івановича Дорошенка.....	91
Опонування професора С. І. Дорошенка на захисті дисертацій	94
Нагороди й відзнаки	98

Першокурсники-філологи Харківського педінституту, 1941 рік

*Молоде подружжя
(Галина Олександрівна Васильєва і Сергій Іванович Дорошенко),
1947 рік*

*Батьки Сергія Івановича
(Іван Уласович і Домна Дмитрівна),
1950 рік*

Домашнє завдання. Сергій Іванович з донькою Наталею, 1957 рік

З онуком Шуриком, 1987 рік

Майже 69 років пліч-о-пліч (Сергій Іванович і Галина Олександрівна), 2015 рік

Сергій Іванович – керівник педагогічної практики студентів Сумського педінституту, 1955 рік

Перші роки роботи в Харківському педагогічному інституті, 1969 рік

Ветерани йдуть, 1996 рік

*Ветеран війни і ветеран праці
С. І. Дорошенко, 1999 рік*

*Вірні друзі (зліва направо):
Л.А. Лисиченко, С.І. Дорошенко, М.Ф. Гетьманець, 2013 рік*

Напутнє слово від професора Дорошенка випускникам 1994 року

Сергій Іванович у колі аспірантів (зліва направо): О.І. Ващенко, О.О. Тележкіна, Н.М. Чернушенко, Т.В. Беляєва, Г.І. Гамова, Н.В.Кринська, Р.І. Черновол-Ткаченко, 2004 рік

*Українські синтаксисти
Н. В. Гуйванюк, С. І. Дорошенко, М. С. Заборна,
2006 рік*

З учасниками виїзного пленуму координаційної ради НАН України, 2013 рік

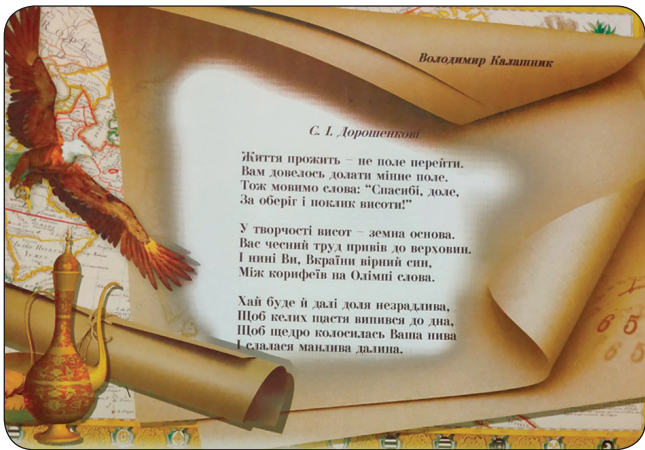
Український мовно-літературний факультет імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка
ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014 рік

Дев'яностоліття професора С. І. Дорошенка, 2014 рік

Сергій Іванович — член спеціалізованої вченої ради, 2017 рік

Інформаційне видання
Національна академія наук України
Інститут української мови

СЕРІЯ «БІОБІБЛІОГРАФІЯ ВЧЕНИХ УКРАЇНИ»

СЕРГІЙ ІВАНОВИЧ ДОРОШЕНКО

Біобібліографія

Видавець: ФОП Панов А. М.
Свідоцтво серії ДК № 4847 від 06.02.2015 р.
м. Харків, вул. Жон Мироносиць, 10, оф. 6,
тел. +38(057)714-06-74, +38(050)976-32-87
copy@vlavke.com

Віддруковано в типографії ФОП Андреев К. В.
61166, Харків, вул. Богомольця, 9, кв. 50.
Свідоцтво про державну реєстрацію
№24800170000045020 від 30.05.2003 р.
ep.zakaz@gmail.com
тел. 063-993-62-73